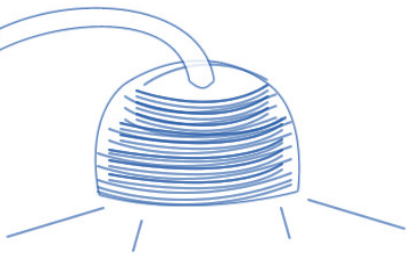

MOKYTIS IŠ GATVĒS

Darbo su jaunimu gatvēje praktinis gidas

Leidinio autoriai: Kasparas Laureckis, Giedrė Laucytė, Eglė Došienė, Dalia Beliukevičiūtė

Recenzentas: Artūras Malinauskas

Redaktorė: Asta Eitminavičiūtė

Leidinio maketo autorius: Darius Simavičius

Užsakovas:

Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Įstaigos kodas 188681478

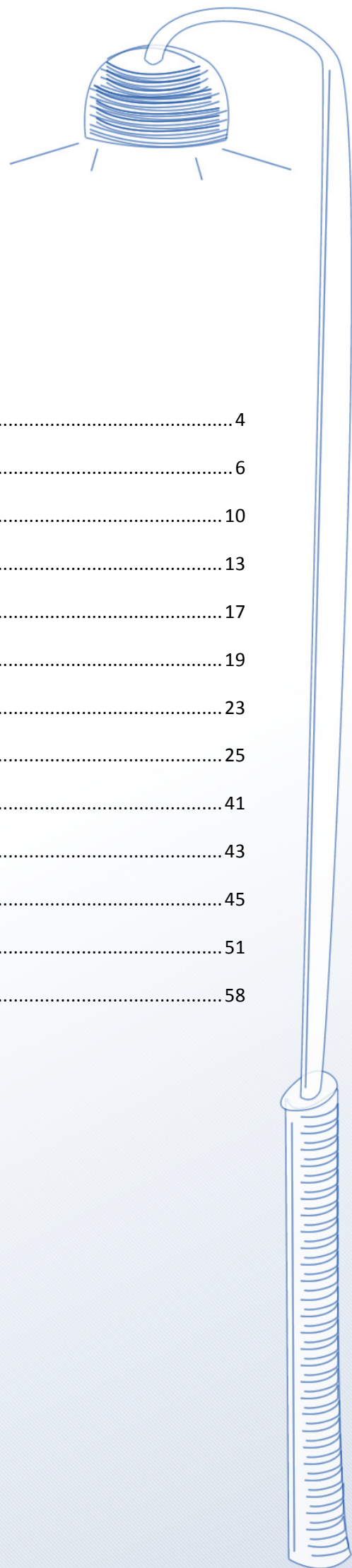
A. Vivulskio g. 5, LT-01313 Vilnius

Tel. (8-5) 249 7002

El. p.: info@jrd.lt

Praktinis vadovas parengtas Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu ir finansuotas Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Atsakomybės apribojimas. Sudarytojas prisiima visą atsakomybę už šio leidinio turinį. Leidinyje pateikta medžiaga nebūtinai sutampa su Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pozicija.

Turinys

AUTORIŲ ŽODIS	4
DARBO SU JAUNIMU GATVĖJE SITUACIJA EUROPOJE	6
DARBO SU JAUNIMU GATVĖJE SITUACIJA LIETUVOJE	10
JAUNI ŽMONĖS, LEIDŽIANTYS LAIKĄ GATVĖJE. KOKIE JIE?	13
DARBO SU JAUNIMU GATVĖJE UŽDAVINIAI	17
DARBO SU JAUNIMU GATVĖJE PRINCIPAI	19
PRIEŠ PRADEDANT DARBĄ GATVĖJE	23
DARBO SU JAUNIMU GATVĖJE PROCESAS	25
ORGANIZACIJŲ TINKLAS	41
SAUGUMAS	43
DARBUOTOJŲ KOMANDA IR JŲ PALAIKYMAS	45
GATVĖS DARBUOTOJO DILEMOS	51
LITERATŪRA	58

Autorių žodis

Nuo 2012 metų, kai pradėjome aktyviai veikti socialinio darbo su jaunimu gatvėje lauke, susidūrėme su daugybe skirtingų fantazijų, supratimų, nuomonių ir lūkesčių, susijusių su šia darbo forma ir jos įsitvirtinimu Lietuvoje. Mėgindami nepasimesti ieškodami atsakymų, visų pirma, sau, o vėliau ir kitiems, gilinomės į užsienyje vyraujančias praktikas, skaitėme literatūrą, o daugiausiai reflektavome savo tiesioginį darbą. Būtent susidūrimas su jaunais žmonėmis gatvėje tapo pagrindiniu atskaitos tašku, patvirtinančiu arba paneigiančiu mūsų susikurtą žinojimą apie darbą su jaunimu gatvėje. Ilgainiui pastebėjome, kad mūsų vykdomas darbas yra įdomus ne tik mums, bet ir kitiems veikėjams. Prasidėjo iki šiol vykstantis intensyvus mūsų ir Jaunimo reikalų departamento prie LR SADM¹ bendradarbiavimas, kurio apčiuopiamas rezultatas yra šis leidinys.

Kaip jau minėjome, iki šiol darbas su jaunimu gatvėje turėjo daugybę skirtingų pavadinimų ir reikšmių, norėjosi pirmiausiai duoti pagrindą neapibrėžtam turiniui, kuris vėliau galėtų tapti pripažinta forma. Šiuo leidiniu siekiame kurti bendrą supratimą apie tai, kaip darbas su jaunimu gatvėje *yra ir galėtų* būti įgyvendinamas, bet dar nenorime spręsti (nors aptarinėti nevengiame) apie šios darbo formos tikslus, uždavinius, įgyvendintojus ir visa kita, ko reikia siekiant darbo su jaunimu gatvėje pripažinimo. Tikimės, kad šis leidinys, visų pirma, paskatins ir suteiks drąsos rasti skirtingoms darbo su jaunimu gatvėje praktikoms, o sprendimų priėmėjai, geriau suprasdami šio darbo specifiškumą, konkrečiais veiksmais prisidės prie jų palaikymo.

Leidinį galima skaityti visą nuo pradžių iki galo arba atskiromis dalimis. Jį skaityti kviečiame jaunimo darbuotojus, socialinius darbuotojus, socialinius pedagogus, šių profesijų studentus ir visus kitus, kurie domisi šios darbo formos įgyvendinimu. Tikime, kad dalis gatvės darbuotojų praktikos gali būti sėkmingai integruojama ir į kitas darbo su jaunimu formas.

Norime padėkoti visiems, prisidėjusiems prie šio leidinio atsiradimo: Viršuliškių ir Pašilaičių jaunimėliui, kurie buvo ir yra mūsų didieji mokytojai, Vilniaus miesto savivaldybės jaunimo reikalų koordinatoriui Jonui Laniauskui už palaikymą, Jaunimo reikalų departamentui prie LR SADM už pasitikėjimą, Pal. J. Matulaičio parapijos socialinių veiklų bendruomenei už kantrybę ir patikėjimą, Cedric Raffier už pirmąsias bendras darbo su jaunimu gatvėje patirtis ir visiems gatvės darbuotojams už pasimaišymą mūsų kelyje ir perduotą sukauptą patirtį.

Autoriai

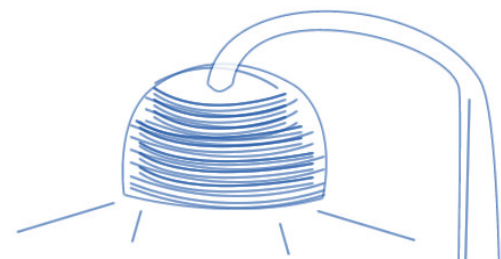
¹ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

² Remiantis atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, 2013.

³ Remiantis atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, 2013.

⁴ Remiantis leidiniu „Atviri jaunimo centrai jaunimo poreikiams“, 2008.

⁵ Remiantis B. Švedaitės – Sakalauskės ir D. Eidukevičiūtės straipsniu „Socialinis darbas su jaunimu gatvėje

Šiame leidinyje vartojamos sąvokos

Gatvės jaunimas – 14-29 m. amžiaus jauni žmonės, kurie gyvena gatvėje ir nepalaiko arba palaiko minimalius ryšius su šeima bei susiduria su kompleksiniais sunkumais savo gyvenime.

Jauni žmonės, leidžiantys laiką gatvėje – 14-29 m. amžiaus jauni žmonės, kurie reikšmingą dalį savo laiko praleidžia gatvėje be tėvų ar globėjų priežiūros.

Chebra – tai jaunų žmonių grupė, kuri išsiskiria savita bendravimo kultūra, tradicijomis ir nusistovėjusiais vaidmenimis. Ši grupė dažniausiai yra laikinas socialinis konstruktas, gyvuojantis, kol narius vienija kažkoks bendras bruožas ar interesas (pavyzdžiui, gyvenamoji teritorija, panašūs pomėgiai, patiriama atskirtis mokykloje).

Jaunimo darbuotojas – tai pilnametis asmuo, dirbantis su jaunais žmonėmis jų laisvalaikiu, siekiantis asmeninio ir socialinio jaunų žmonių tobulėjimo tiek per individualų darbą su skirtingais asmenimis, tiek dirbdamas su grupėmis bei turintis šiam darbui reikalingų kompetencijų².

Gatvės darbuotojas – tai suaugęs asmuo, dirbantis su jaunais žmonėmis jų susibūrimo vietose ir siekiantis jaunų žmonių asmeninio ir socialinio augimo, stiprinantis žmogaus prisitaikymo prie aplinkos gebėjimus bei turintis šiam darbui reikalingą išsilavinimą ir profesinę kompetenciją.

Atviras darbas su jaunimu (toliau – atviras darbas) – tai darbo su jaunimu forma, ugdomųjų veiklų ir pasiūlymų visuma, turinti specifinius veikimo principus; ji yra atvira visiems tam tikroje teritorijoje gyvenantiems jauniems žmonėms, nepriklausomai nuo jų socialinio statuso, gali pritraukti jaunimą, turintį mažiau galimybių dalyvauti kitose jų aplinkoje esančiose veiklose³.

Mobilus darbas su jaunimu – tai įvairi organizuota veikla, vykdoma ne tradicinėje jaunimo ugdymo(si) aplinkoje (mokyklose, jaunimo centruose, jaunimo organizacijose, klubuose), bet jaunų žmonių susibūrimo vietose: kiemuose, gatvėse, viešose sporto aikštelėse, parkuose, prekybos centro prieigose ir pan. Darbas su jaunimu organizuojamas remiantis atviro darbo su jaunimu principais ir derinant įvairias individualaus ir grupinio darbo formas (pokalbiai, diskusijos, seminarai, simuliacijos, kūrybiniai užsiėmimai ir kt.)⁴.

Darbas su jaunimu gatvėje – tai kryptingas darbas, kurio metu gatvės darbuotojai mezga santykius su atskirais jaunais žmonėmis ar jaunuolių grupėmis jų susibūrimo vietose (žaidimų aikštelėse, gatvėse, kiemuose, parkuose, prekybos centruose, kavinėse ir pan.), teikia asmeninę, socialinę, ugdomąją pagalbą arba nukreipia ir palydi jaunus žmones į jau egzistuojančias institucijas, organizacijas.

² Remiantis atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, 2013.

³ Remiantis atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, 2013.

⁴ Remiantis leidiniu „Atviri jaunimo centrai jaunimo poreikiams“, 2008.

Darbo su jaunimu gatvėje situacija Europoje

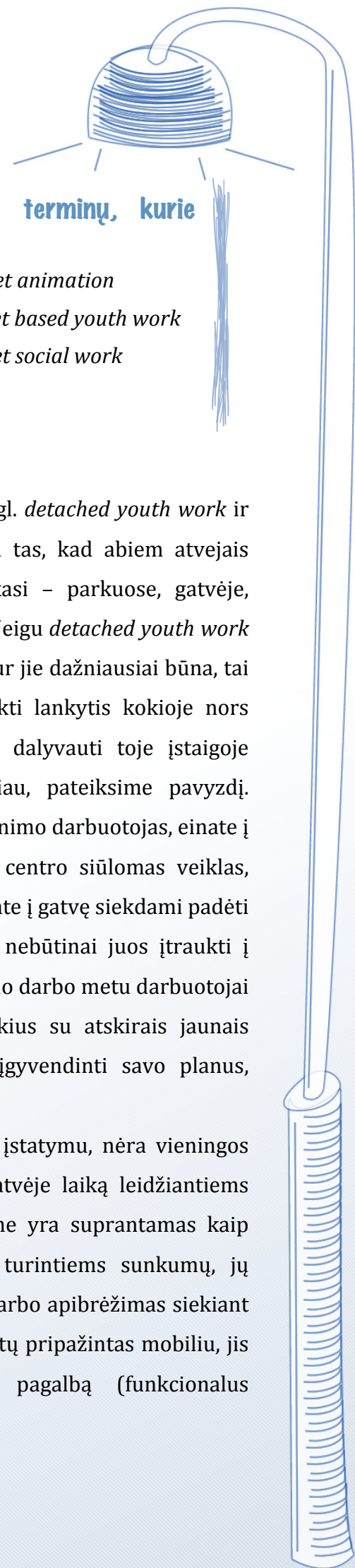
Darbą gatvėje nėra lengva apibūdinti ne tik dėl darbo formos specifiškumo, bet ir dėl skirtingos darbo gatvėje raidos visame pasaulyje. Bendrąja prasme darbas gatvėje yra suvokiamas kaip pagalba labiausiai pažeistoms visuomenės grupėms, siekiant rūpintis jų teisėmis ir orumo išsaugojimu. Pagalba yra teikiama ten, kur šie žmonės leidžia daugiausiai laiko (tarkim, parkuose, gatvėse, prekybos centruose, žaidimų aikštelėse, negyvenamuose namuose), tai reiškia, jog socialiniai darbuotojai eina pas žmones ir veikia ten, kur jų nepasiekia jokia kita darbo forma.

Darbo gatvėje – kaip socialinio darbo formos – pradžia galima laikyti XX a. pr. Jis atsirado Jungtinėse Amerikos Valstijose, kada vyko sparti pramonės revoliucija – technologijos, ekonomikos ir socialiniai pokyčiai. Šis procesas turėjo įtakos ne tik ekonomikai, bet ir visuomenei, valstybių užsienio politikai, miestų plėtrai, gyventojų gausėjimui. Sparčiai augant gamybai daugėjo darbininkų, dirbančių gamyklose ir fabrikuose, todėl didėjo miesto gyventojų skaičius. Įvairios iššaukiančio elgesio jaunimo subkultūros (pankai, skinai, rokeriai ir kt.) ar kitaip visuomenės normų neatinkančios grupės (pavyzdžiui, gangsteriai, benamiai) yra minėtų procesų padarinys.

Kita vertus, tai buvo savitas pačių jaunų žmonių bandymas spręsti savo socialinės atskirties ir patiriamos stigmatizacijos situacijas. Darbas gatvėje radosi iš poreikio reaguoti į grupes, kurios savo elgesiu ir veikla visuomenei, aplinkiniams kelia nerimą, nesaugumą, nes pažeidžia nusistovėjusias socialines normas. Kitas dalykas – šių jaunų žmonių nepasiekė ir nebeveikė jokios kitos tradicinės socialinio darbo ar ugdymo priemonės⁵.

Vakarų Europoje darbas gatvėje atsirado XX a. antroje pusėje – po Antrojo pasaulinio karo, o tuo tarpu Rytų ir Vidurio Europoje – tik po komunizmo žlugimo. Šiuo metu Europoje egzistuoja skirtingos darbo gatvėje koncepcijos, kurios daugiausiai skiriasi savo tikslais. Jos nevienodos, nes yra tiesiogiai priklausomos nuo vietos ekonominio, socialinio ir kultūrinio išsivystymo lygio, socialinės apsaugos sistemos, kalbos, demografinės padėties ir sudėties.

⁵ Remiantis B. Švedaitės – Sakalauškės ir D. Eidukevičiūtės straipsniu „Socialinis darbas su jaunimu gatvėje – pirmoji patirtis Lietuvoje“, 2014.

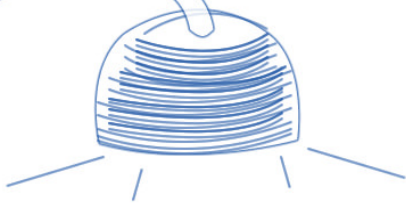

Anglų kalboje galima rasti daugybę skirtingų terminų, kurie vartojami darbui gatvėje apibūdinti

<i>Detached youth work</i>	<i>Streetwork</i>	<i>Street animation</i>
<i>Outreach youth work</i>	<i>Field youth work</i>	<i>Street based youth work</i>
<i>Mobile youth work</i>	<i>Street pedagogy</i>	<i>Street social work</i>
<i>Street corner work</i>	<i>Street education</i>	
<i>Street work</i>	<i>Street youth work</i>	

Didžiojoje Britanijoje darbas gatvėje yra skirtomas į angl. *detached youth work* ir *outreach youth work*. Esminis šių koncepcijų panašumas yra tas, kad abiem atvejais pradedama su jaunimu dirbti ten, kur jis dažniausiai renkasi – parkuose, gatvėje, paplūdimyje ir kitose vietose. Tačiau panašumai čia ir baigiasi. Jeigu *detached youth work* atveju siekiama megzti ir palaikyti santykį su jaunuoliais ten, kur jie dažniausiai būna, tai *outreach youth work* atveju yra siekiama jaunuolius pritraukti lankytis kokioje nors erdvėje, kur jiems gali būti suteikta pagalba arba jie gali dalyvauti toje įstaigoje teikiamose laisvalaikio užimtumo veiklose. Kad būtų aiškiau, pateiksime pavyzdį. Tarkime, kad jūsų mieste atsidaro jaunimo centras. Ir jei jūs, jaunimo darbuotojas, einate į gatves kviesti, kad jauni žmonės prisijungtų, įsitrauktų į to centro siūlomas veiklas, paslaugas, tai jūs dirbate *outreach youth work*. Tačiau jei jūs einate į gatvę siekdami padėti jauniems žmonėms įveikti skirtingus gyvenimo iššūkius, bet nebūtinai juos įtraukti į jaunimo centro veiklas, tai jūs dirbate *detached youth work*. Tokio darbo metu darbuotojai įprastai tyrinėja konkrečią teritoriją, kuria ir palaiko santykius su atskirais jaunais žmonėmis ar jaunuolių grupėmis, palydi ir padeda jiems įgyvendinti savo planus, tvarkytis su įvairiais išskylančiais sunkumais jų aplinkoje.

Vokietijoje, remiantis pagalbos vaikams ir jaunuoliams įstatymu, nėra vieningos programos valstybės mastu, pagal kurią teikiama pagalba gatvėje laiką leidžiantiems vaikams ir jaunuoliams, tačiau darbas gatvėje plačiąja prasme yra suprantamas kaip mobilus darbo dalis, kurio tikslas – padėti jaunuoliams, turintiems sunkumų, jų susibūrimo vietose. Šalyje neegzistuoja ir vieningas mobilus darbo apibrėžimas siekiant išsaugoti galimybes darbo įvairovei. Tačiau tam, kad darbas būtų pripažintas mobiliu, jis turi turėti keturis metodinius elementus: individualią pagalbą (funkcionalus

konsultavimas, krizių intervencija ir palydėjimas), *streetwork*⁶ (darbas jaunų žmonių susibūrimo vietose su konkrečiais pasiūlymais), darbą grupėse (darbas su jaunų žmonių *chebrom* ir neformaliom jaunuolių grupėm) ir bendruomeninį darbą (kitų bendruomenės narių įtraukimas į bendrą darbo procesą).

Manoma, jog būtent darbo gatvėje metu yra geriausiai pažįstama tikroji situacija, kurioje yra jaunuolis, įvardijamas poreikis ir todėl jam gali būti suteikta labiausiai tinkanti *žemo slenksčio* paslauga⁷. Darbuotojai reguliariai lankosi tose vietose, kur renkasi jaunuoliai ir siekia sukurti pasitikėjimu grįstus santykius su jais. Vokietijoje laikomasi principo, kad darbo gatvėje metu jaunuoliai turėtų jaustis saugūs ir negalvoti, jog juos siekiama kontroliuoti, priešingai – turėtų jausti, kad darbuotojams jie rūpi. Tad jei nenori, gatvėje jaunuoliai jokių būdu nėra verčiami priimti darbuotojų teikiamos pagalbos.

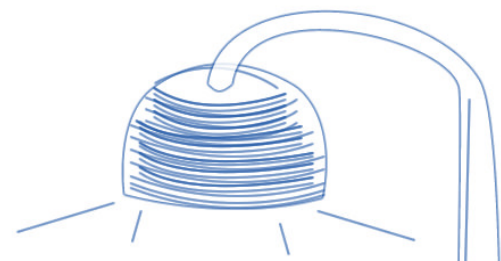
Svarbu pabrėžti, jog Vokietijoje vyrauja skirtingų programų įvairovė, kuriomis siekiama užkirsti kelią jaunuolių *karjerai gatvėje* (angl. *Street career*) – daug dėmesio skiriama jaunuoliams, kurie jau ilgą laiką gyvena gatvėje. Turint omenyje, kad daugelis jų nesugeba palikti gatvės gyvenimo iš karto, kai kuriuose miestuose veikia apgyvendinimo projektai (angl. *low profile housing projects*), kuriuose jie gali mokytis gyventi savarankiškai, prieš persikeldami į *normalius namus*.

Lenkijoje įgyvendinama darbo gatvėje koncepcija buvo kuriama remiantis Prancūzijoje veikiančiu modeliu. Darbą gatvėje dirba trijų tipų darbuotojai: gatvės animatoriai, gatvės pedagogai ir gatvės darbuotojai.

Gatvės animatoriais laikomi tie žmonės ar darbuotojai, kurie rūpinasi vaikų ir jaunuolių laisvalaikio užimtumu, jie patys organizuoja vaikams ir jaunuoliams įvairias veiklas. Pavyzdžiui, vasaros metu parkuose ar kitose vietose, kur renkasi vaikai ir jaunuoliai, organizuoja įvairias sporto varžybas, kino filmų peržiūras ir pan. Jų tikslas yra suteikti tikslingo laisvalaikio užimtumo paslaugas gatvėje laiką leidžiantiems vaikams ir jaunuoliams.

⁶ *Streetwork* – vokiečių profesinėje kalboje vartojamas terminas, kuris plačiaja prasme reiškia darbą gatvėje.

⁷ *Žemas slenkstis* – tai paslaugų pasiūlos principas, kuriuo tikslinei grupei užtikrinamas paslaugų pasiekiamumas teritoriniu, laiko, veiklos ir finansiniu aspektais, kai paslaugos teikiamos netaikant apribojimų mokesčių, narystės, biurokratinių, socialinio statuso atžvilgiais, siekiant užtikrinti pirminį jaunų žmonių kontaktą su paslaugų teikėjais (remiantis atvirųjų jaunimo centrų koncepcija, 2013).

Gatvės pedagogai dirba pagal tam tikrą principą, kai vienas darbuotojas suformuoja nedidelę vaikų ar jaunuolių grupę (paprastai 5-7 žmonės) ir reguliariai su ja susitinka (tarkim, ne mažiau kaip tris kartus per savaitę). Jie daug laiko praleidžia kartu su vaikais ar jaunuoliais gatvėje ir siekia užmegzti draugišką, pasitikėjimu ir bendradarbiavimu paremtą santykį, kurio trūksta namie ir mokykloje. Toks darbas turi pakankamai griežtai apibrėžtus etapus, kurių metu vaikai ir jaunuoliai gali lavinti savarankiško gyvenimo įgūdžius. Svarbu paminėti, jog toks darbo modelis dėl didelio intensyvumo labiau tinka jaunuoliams iki 14 metų.

Gatvės darbuotojai dirba su jaunais žmonėmis jų susibūrimo vietose, kada siekiama užmegzti santykį su kuo daugiau jaunų žmonių, leidžiančių laiką konkrečioje teritorijoje. Darbuotojai, organizuodami pagalbą jauniems žmonėms, taiko *outreach* ir *detached* darbo koncepcijų mišinį, kai jauni žmonės, norintys sulaukti gatvės darbuotojų palaikymo, neprivalo niekur lankytis, tačiau poreikiui esant reguliariai veikia konsultacijų erdvė, kurioje dirba tie patys gatvės darbuotojai.

Kaip jau pastebėjote, tarptautinėje bendruomenėje vyrauja labai įvairios darbo gatvėje koncepcijos. Patys gatvės darbuotojai teigia, jog tarp kiekvienoje šalyje įgyvendinamų praktikų egzistuoja tiek daug skirtingų niuansų, kurie pabrėžia šių praktikų panašumus ir skirtumus, jog nėra prasmės viskam atrasti bendrus terminus. Į kiekvieną darbo gatvėje koncepciją reikėtų gilintis atskirai ir vertinti ją tik tos šalies kontekste. Dėl šių priežasčių kuriant darbo gatvėje koncepciją Lietuvoje būtų netikslinga aklaui perkelti konkrečios šalies praktiką ir bandyti ją taikyti neatsižvelgiant į mūsų šalies socialinę, kultūrinę, ekonominę ir demografinę situaciją.

Dynamo International – tarptautinis socialinių gatvės darbuotojų tinklas, kuris vienija 40 nacionalinių gatvės darbuotojų platformų (asociacijų) keturiuose žemynuose. Šio tinklo tikslai yra siekti darbo gatvėje pripažinimo visame pasaulyje bei gerinti darbo kokybę ir didinti efektyvumą, organizuoti mokymus, keisti ir dalintis patirtimi. Šalia to, bendro darbo metu yra mąstoma, kaip spręsti gatvėje gyvenančių žmonių problemas. Organizacija yra sukaupusi didelę metodinės medžiagos biblioteką, kuria gali naudotis visi norintys. Šiuo metu Dynamo tinklo partneris Lietuvoje yra VŠĮ Pal. J. Matulaičio socialinio centro darbo su jaunimu gatvėje programa *Sofké*.

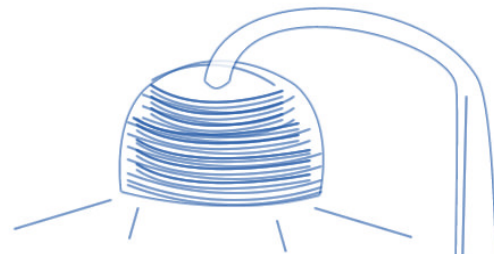

Darbo su jaunimu gatvėje situacija Lietuvoje

Lietuvoje darbas su jaunimu gatvėje yra pradžios etape. Šiuo metu yra kelios pavienės organizacijos, kurios tikslingai dirba gatvėje, nors svarbu paminėti, kad bandymų reaguoti į jaunimo, kuris leidžia laiką gatvėje, poreikius jau būta prieš kelis dešimtmečius. Pavyzdžiui, apie 1996 m. pradėta programa *Šv. Jono vaikai*: broliai joanitai eidavo į gatvę, ieškodavo vaikų, kurie leisdavo ten laiką, ir užmegzdavo su jais kontaktą. Vėliau, atsižvelgiant į vaikų ir jaunuolių poreikius, buvo įkurta amatų mokykla ir kaimo sodybos. Kita iniciatyva panašiu metu – rašytojos Vandos Juknaitės ir jos bendraminčių organizuotos vasaros stovyklos gatvės vaikams Inkūnuose, Anykščių rajone. Dar vienas bandymas buvo apie 2000 m. – Pal. J. Matulaičio socialinio centro darbuotojai eidavo į aplinkinių mikrorajonų laiptines ir leisdavo laiką su ten besirenkančiu jaunimu. Sistemiškiausios iniciatyvos pasiekti vaikus, paauglius ir jaunimą, leidžiančius laiką gatvėje, buvo vaikų dienos centrų bei atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių atsiradimas. Nors tokios darbo formos pritraukia nemažą dalį sunkumus patiriančių vaikų, paauglių ir jaunimo, bet dalis žmonių visada turės kitokių poreikių, kurių institucionalizuotas darbas su jaunimu negalės patenkinti.

Naujas profesionalus darbo gatvėje postūmis Lietuvoje atsirado 2005 m. pradėjus stiprėti jau minėtam *atviro darbo su jaunimu* laukui – Kauno m. veikiančios nevyriausybinės organizacijos „Actio Catholica Patria“ profesionalus jaunimo socialinis darbuotojas tikslingai ėjo ir dirbo tose vietose, kur būriavosi *laisvasis jaunimas*.

2010 m. buvo patvirtinta atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, kurioje numatoma, kad jaunimo darbuotojai gali veikti ne tik darbo su jaunimu organizacijose, bet ir kitose aplinkose: parkuose, gatvėje, prekybos centrų prieigose ir panašiai. Tarp jaunimo darbuotojų pradėta vis dažniau kalbėti apie užsienio šalyse egzistuojančias darbo su jaunimu gatvėje praktikas. Esminis lūžis 2011 m. įvyko Vilniaus miesto savivaldybės jaunimo reikalų skyriaus iniciatyva, kai buvo paskelbtas pirmasis projektų finansavimo konkursas darbui su jaunais žmonėmis, leidžiančiais laiką gatvėje. Netrukus prie šios Lietuvai naujos darbo su jaunimu formos plėtros prisijungė Jaunimo reikalų departamentas prie LR SADM, teikdamas metodinį palaikymą. Tačiau formaliai darbo su jaunimu gatvėje paslauga Lietuvoje kol kas neegzistuoja. Ši darbo forma neminima teisės

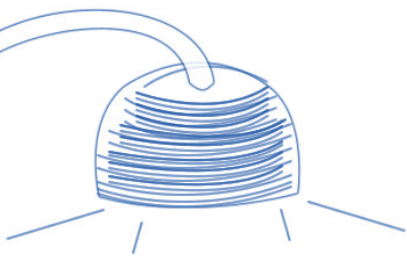

aktuose, nėra numatyti šios darbo formos tikslai, uždaviniai, principai, neapibrėžtas jos įgyvendinimas ar atsakomybės ribos.

Siekiant darbo su jaunimu gatvėje pripažinimo, svarbu suvokti, kas bus jo vykdytojai ir kokie reikalavimai bus keliami gatvės darbuotojų kompetencijai. Žvelgiant į dabartinę Lietuvos darbo su jaunimu padėtį, darbas gatvėje yra suprantamas kaip atviro darbo dalis (taip yra Vokietijoje), t.y. viena iš atviro darbo formų šalia atvirųjų jaunimo centrų, erdvių ir mobilaus darbo su jaunimu. Visgi, nepaisant to, kad šiuo metu Lietuvoje pagrindiniai **atviro darbo** įgyvendintojai yra atvirieji jaunimo centrai ir atvirosios jaunimo erdvės, svarbu, kad **darbo gatvėje** įgyvendintojai būtų suprantami ne tik kaip centrai ir erdvės, bet ir kitos socialinio darbo organizacijos, besirūpinančios atskirti patiriančiais jaunais žmonėmis. Svarbu, kad darbas gatvėje būtų vykdomas socialinio darbo, socialinės pedagogikos, psichologijos ar kitų artimų krypčių išsilavinimą ir darbo su jaunimu kompetenciją turinčių profesionalų, nes šiai darbo formai reikalingas pažeidžiamų visuomenės grupių išmanymas (priklausomi asmenys, benamiai, prostitutijos aukos, tautinės mažumos ir t. t.) bei geras socialinės sistemos pažinimas.

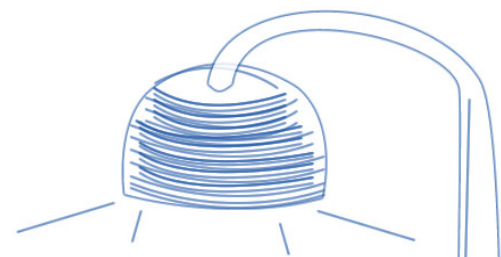
Atsižvelgdami į tai, kad darbas su jaunimu gatvėje dar tik bando rasti vietą bendroje darbo su jaunimu sistemoje ir siekdami mažinti sumaištį, kuri gali kilti, vartojant tiesioginius vertinius iš Vakarų Europos šalyse veikiančių darbo gatvėje koncepcijų, siūlome Lietuvoje vartoti vieną terminą – *darbas su jaunimu gatvėje*. Šis terminas apima darbą su jaunimu gatvėje siekiant pritraukti jaunus žmones į jau egzistuojančias paslaugas (angl. *outreach*), darbą su jaunimu gatvėje siekiant padėti jauniems žmonėms jų aplinkoje (angl. *detached*) bei ugdomąjį darbą su gatvėje laiką leidžiančiais jaunais žmonėmis (angl. *street pedagogy* arba *street education*). Manome, kad tokia supaprastinta sudėtingų terminų ir koncepcijų mozaika labiau atitinka dabartinę Lietuvos darbo su jaunimu padėtį. Tikime, kad toks pakankamai platus apibrėžimas leis naujiems šios srities praktikams ieškoti mūsų vietos realybei labiausiai tinkančių darbo gatvėje formų.

Darbas su jaunimu gatvėje – tai kryptingas darbas, kurio metu gatvės darbuotojai mezga santykius su atskirais jaunais žmonėmis ar jaunuolių grupėmis jų susibūrimo vietose (žaidimų aikštelėse, gatvėse, kiemuose, parkuose, prekybos centruose, kavinėse ir pan.), teikia asmeninę, socialinę, ugdomąją pagalbą arba nukreipia ir palydi jaunus žmones į jau egzistuojančias institucijas, organizacijas.

Nepaisant to, kuriai sričiai būtų priskiriamas darbas su jaunimu gatvėje, norint vystyti šią formą ypač svarbu suvokti, kad darbas gatvėje yra ne papildoma darbuotojų funkcija ar kompetencija, bet atskira sritis, reikalaujanti atitinkamų resursų (pavyzdžiui, finansavimo mechanizmo, atliepančio išskirtinius poreikius) ir specifinių sąlygų (tarkim, organizacinės ir teisinės sistemos, metodinio palaikymo). Svarbu, kad, reglamentuojant šią darbo formą, paraleliai būtų svarstomi ir numatomi tokie aspektai kaip ilgalaikis finansavimas, ypatingą dėmesį skiriant darbuotojų atlyginimui, specialūs mokymai, sveikatos draudimas, lanksčios darbo valandos, realybę atitinkantys darbo kokybės vertinimo kriterijai. Kita vertus, reglamentas turėtų būtų sudaromas atsižvelgiant į šios darbo formos specifiką ir poreikį lankstumui. Pavyzdžiui, siekiant atsiskaityti už gautą projekcinį finansavimą neįmanoma koordinuojančiai institucijai pateikti sąrašo su jaunuolių, kuriuos darbuotojai sutinka gatvėje, parašais. Tai prasilenktų su konfidencialumo principu, kuriuo remiantis dirbama su jaunimu gatvėje. Šiai darbo formai ypač svarbus pasitikėjimas tarp darbuotojų ir organizacijos bei tarp organizacijos ir finansuotojų, tai yra ši veikla remiasi pasitikėjimu, kuris turi atsispindėti įvairiuose darbo gatvėje organizavimo lygmenyse. Neatsiradus išvardintoms sąlygoms, tikėtina, kad ši darbo forma bus epizodinė arba be aiškių tęstinumo garantijų. O tęstinumas iš esmės svarbus jauniems žmonėms, su kuriais dirbama.

Kol kas dėl pakankamai skurdžios darbo gatvėje praktikų įvairovės nėra lengva nustatyti, kokia yra šios darbo formos vieta, ir apibrėžti vaidmenį bendroje Lietuvos darbo su jaunimu sistemoje. Visgi galima teigti, jog nors darbas su jaunimu gatvėje nėra atsakymas į visas jaunuolių problemas, ši darbo forma gali būti tarsi tarpininkas arba *klijai* tarp jaunų žmonių ir institucionalizuoto darbo. Darbas su jaunimu gatvėje neatlieps visų poreikių, tačiau tai yra vienas iš alternatyvių darbo su jaunimu būdų, kuris praplečia esančias paslaugas jaunimui svarbiu aspektu – pagalba jų aplinkoje.

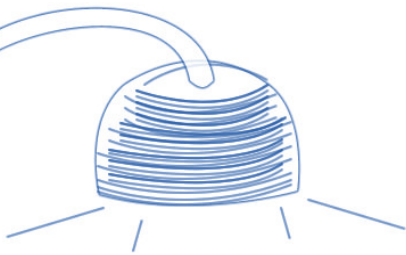
Jauni žmonės, leidžiantys laiką gatvėje. Kokie jie?

Prieš bandant apibūdinti gatvėje laiką leidžiančius jaunos žmones, svarbu suprasti naudojamų savokų reikšmes. Visų pirma, norisi pabrėžti, kad šiame kontekste dažnai minima sąvoka *gatvės jaunimas* nėra tiesiogiai siejama su darbo gatvėje tiksline grupe. *Gatvės jaunimas* – tai jauni žmonės, kurie gyvena gatvėje ir nepalaiko arba palaiko minimalius ryšius su šeima bei susiduria su kompleksiniais sunkumais savo gyvenime. Siekiant užtikrinti darbo gatvėje paslaugos prieinamumą ir pasiekiamumą bei siekiant mažinti galimą jaunų žmonių stigmatizaciją, mūsų subjektyviu įsitikinimu, *darbas su jaunimu gatvėje* yra orientuotas į visus *jaunos žmones*, ypatingą dėmesį skiriant įvairius asmeninius ir socialinius sunkumus patiriantiems jauniems žmonėms, įskaitant ir *gatvės jaunimą*.

Darbo su jaunimu gatvėje kontekste nesant būtinybei siūlome vengti vartoti tokius stigmatizuojančius žodžių junginius, kaip *darbas su gatvės jaunimu*, *gatvės jaunimo darbuotojas*, *gatvės jaunimo poreikiai*, *gatvės vaikai* ir pan. Galime tik pasidžiaugti, kad šiuo metu Lietuvoje gatvėje gyvenantys vaikai ir jauni žmonės yra labiau išimtiniai atvejai, bet ne tendencija!

Jauni žmonės, leidžiantys laiką gatvėje, taip pat nėra tie jaunuoliai, kurie po pamokų prieš grįždami į namus su draugais nusprendė atsisėdę ant suoliuko suvalgyti ledų ar su savo draugais išėjo į lauką pažaisti krepšinio. Jaunuoliai, su kuriais gatvės darbuotojai mezga santykius, paprastai ne namie, dažnai ir ne mokykloje, o būtent gatvėje, kiemuose, prekybos centruose ir kitur vieni patys arba su savo draugais be suaugusių kontrolės leidžia *reikšmingą dalį savo laiko*.

Nors jaunų žmonių pasirinkimą leisti laiką gatvėje galima paaiškinti remiantis įvairiomis mokslinėmis teorijomis (etikečių klijavimo teorija, kontrolės teorija ir t. t.), bendrąja prasme jaunuoliai gatvėje jaučiasi geriau nei namuose, mokykloje ar kitose erdvėse. Ilgainiui dėl turimų socialinių įgūdžių stokos ir / arba dėl visuomenėje vyraujančių stereotipų jiems darosi vis sunkiau grįžti į *normalų* gyvenimą. Taip užsisuka niekada nesibaigiantis ratas, o norint iš jo ištrūkti reikalinga kitų pagalba. Todėl prieš

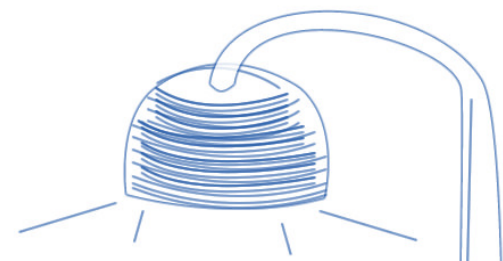
gilinantis į sunkumus, su kuriais susiduria gatvėje laiką leidžiantys jauni žmonės, svarbu paminėti, jog darbas gatvėje nėra (tik) *gaisrų gesinimo* įrankis, o turėtų būti suprantamas kaip viena bendros sistemos dalis.

Apskritai, žengimas į suaugusiųjų pasaulį nėra pats lengviausias žmogaus gyvenimo etapas. Kiekvienas jaunuolis turi susitvarkyti su savo amžiaus tarpsniui būdingomis raidos užduotimis. Paprastai jauni žmonės sunkiau ar lengviau tai padaro ir tampa savarankiškais žmonėmis. Tačiau kartais jie gali susidurti su papildomais sunkumais, kai jų raidą sutrukdo koks nors trauminis įvykis, tarkim, tėvų netektis, nepriežiūra vaikystėje, ankstyvas nėštumas, patyčios ir t. t. Tokiu atveju jiems darosi vis sunkiau įveikti kitus gyvenimo iššūkius.

Olandijos gatvės darbuotojai adaptavo raidos psichologijoje įvardijamus vystymosi etapus ir sukūrė modelį, kuris jiems padeda įvertinti gatvėje sutiktų jaunuolių situaciją⁸.

Biologinė raida Asmenybės raida Kognityvinė raida Socialinė raida Seksualinė raida	1. Kognityvinė raida. Ar tinkamai pagal amžių susiformavęs gebėjimas koncentruoti dėmesį, vertinti situaciją, orientuotis aplinkoje, abstrakčiai mąstyti?
	2. Psichinė sveikata. Ar turi kokių nors nuotaikos, elgesio, mąstymo problemų?
	3. Šeimos situacija namuose. Ar namuose sudaromos tinkamos sąlygos augti? Ar saugi socialinė aplinka?
	4. Santykiai su bendraamžiais. Kaip sekasi bendrauti su bendraamžiais? Ar jaunuolis nepatiria patyčių, fizinio smurto iš savo bendraamžių arba – atvirkščiai – ar jis nėra engėjas?
	5. Švietimas. Ar jaunuolis mokosi, kaip jam / jai sekasi mokytis?
	6. Seksualinė raida. Ar jauni žmonės susiduria su papildomais sunkumais, kurie nesusiję su įprastinės seksualinės brandos iššūkiiais?

⁸ Remiantis J. Shellekens leidiniu „Street Work and Social Marketing“, 2012 .

	7. Gyvenimo sąlygos. Ar yra užtikrinamos tinkamos sąlygos namuose (elektra, vanduo, maistas ir pan.)?
	8. Fizinė sveikata. Ar rūpinasi savo sveikata? Ar neserga kokiomis nors ligomis?
	9. Darbas / bedarbystė. Ar turi pastovų darbą?
	10. Finansinė situacija. Ar turi pakankamai pinigų asmeninėms reikmėms? Kokiais būdais jaunuolis gauna pinigus?
	11. Alkoholio ir / ar narkotikų vartojimas.
	12. Rizikingas elgesys. Ar adekvačiai vertina savo elgesio pasekmes?
	13. Nusikalstamas elgesys. Ar ir kaip dažnai turi reikalų su teisėsaugos institucijomis?
	14. Laisvalaikis. Ar jaunuolis geba organizuoti savo laisvalaikį? Ar turi kokių nors pomėgių?

- Jeigu žmonės susiduria su keliais iš aukščiau išvardintų veiksnių, jie priskiriami *rizikoje esantiems jauniems žmonėms*⁹.
- Jeigu žmonės susiduria su daugiau nei keliais veiksniais, jie priskiriami *sunkumus patiriančiam jaunimui*¹⁰.
- Jeigu žmonės turi sunkumų daugelyje iš išvardintų veiksnių, jie priskiriami *jaunimui su daugialybiais kompleksiniais sunkumais*¹¹.

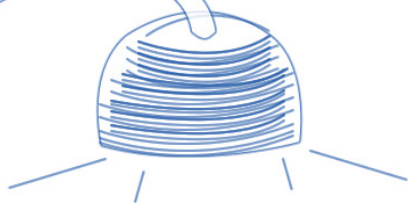
Gatvės darbuotojų tikslinė grupė dažniausiai yra *rizikoje esantys jauni žmonės ir sunkumus patiriantis jaunimas*. Paprastai darbuotojai susiduria ir su *jaunimu, kuris turi kompleksinių sunkumų*, tačiau norint jiems padėti, daug dažniau reikalingas institucionalizuotas darbas.

Kitas svarbus aspektas, siekiant paaiškinti gatvėje laiką leidžiančių jaunų žmonių fenomeną, – *chebra*. Šis žargonui priskiriamas žodis kilęs iš senovės hebrajų kalboje

⁹ Anglų k. *youth at risk*.

¹⁰ Anglų k. *problem youth*.

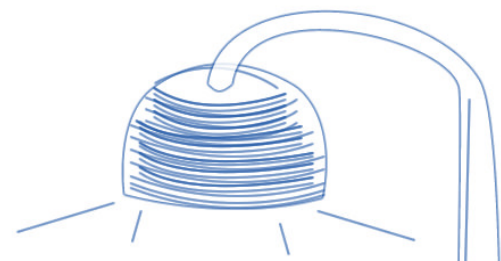
¹¹ Anglų k. *youth with multiple complex problems*.

esančio žodžio *ḥāṣar*, kuris reiškia *būti susietam, sujungtam*¹². Mokslinėje literatūroje vadinamas *klika*. *Chebra* – tai jaunų žmonių grupė, kuri išsiskiria savita bendravimo kultūra, tradicijomis ir nusistovėjusiais vaidmenimis. Paprastai nusistovėjusi bendravimo kultūra ir susiklostę santykiai yra išskirtinis tik tos *chebros* bruožas. Dažniausiai *chebrą* vienija kažkoks bendras bruožas ar interesas – pavyzdžiui, gyvenamoji teritorija, panašūs pomėgiai, patiriama atskirtis mokykloje ir t. t. Svarbu paminėti, kad *chebra* dažniausiai yra laikinas socialinis konstruktas. *Chebrų* iširimo priežastimis gali tapti pasikeitęs bendras interesas, atskirų žmonių *perėjimas* į kitą *chebrą*, poros išsiskyrimas ar kiti jaunuolių tarpusavio konfliktai. Neretai *chebra* daro įtaką atskirų žmonių sprendimams. Pavyzdžiui, jaunuolis nusprendžia neiti į mokyklą, nes *chebra* taip nusprendžia. *Chebros* gali būti labiau atviros arba labiau uždaros pašaliniams žmonėms. Nors dažnai veikimas bendraamžių grupėje yra vienas iš rizikingą elgesį skatinančių veiksnių, *chebrose* jauni žmonės ieško savo tapatumo, sprendžia kylančius sunkumus, išbando savo ir kitų ribas – kitaip tariant, mokosi būti suaugę. *Chebros* yra tarsi gyvi besikeičiantys organizmai, todėl gatvės darbuotojas turi į tai atsižvelgti. Daugiau informacijos apie darbą su jaunų žmonių *chebromis* rasite skyrelyje „Darbo su jaunimu gatvėje formos“.

Pabaigoje norisi paminėti, kad kalbant apie gatvėje laiką leidžiančius jaunos žmones nereikėtų apsiriboti tik sunkumais, su kuriais jie susiduria. Daugybė jaunų žmonių turi polinkį eksperimentuoti, išbandyti naujus dalykus, domisi sportu, menais, naujosiomis technologijomis, mėgsta valgyti, bendrauti, rūpinasi vieni kitais ir daug juokauja. Gatvės darbuotojai, būdami jaunų žmonių aplinkoje, turėtų nemažai dėmesio skirti jų stipriosioms pusėms išryškinti ir pastiprinti, nes tai gali tapti svarbiu resursu, kuriuo jaunuolis galės pasinaudoti kurdamas savo ateitį.

¹² Remiantis K. Eigmino knyga „Kas yra bachuras?: Žodžių istorijos etiudai“, 2002.

Darbo su jaunimu gatvėje uždaviniai

Nors darbas gatvėje yra lanksti ir atvira darbuotojų improvizacijai darbo forma, tačiau turi savo specifinius uždavinius, kurie gali skirtis, atsižvelgiant į tai, kokių tikslų yra siekiama, koks yra organizacijos juridinis statusas (vyriausybinė ar nevyriausybinė), kokia organizacijos ideologija (pasaulietiška ar religinė) bei kiek plačiai yra atpažįstama ir teisiškai reglamentuota pati darbo forma toje šalyje.

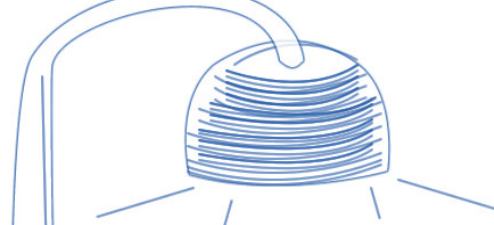
Dažniausiai įvardijami tokie pagrindiniai darbo gatvėje uždaviniai¹³

Pasiekti tuos, kurie yra nepasiekiami. Dalis jaunuolių dėl asmeninių sunkumų ar specifinių poreikių negali pritapti prie egzistuojančios struktūruotos veiklos (mokyklos sistemos, būrelių, dienos centrų ir kt.), todėl *iškrenta* iš tų įstaigų ar organizacijų arba patys pasirenka laisvai leisti laiką gatvėje dėl artimoje aplinkoje susiklosčiusių aplinkybių. Gatvės darbuotojai turi megzti santykį su sunkumus patiriančiais jaunuoliais, kuriems reikia pagalbos ar palaikymo, bet kurių nepasiekia egzistuojančios organizacijos ar institucijos.

Kelti motyvaciją pokyčiui. Pasitaiko, kad sunkumus išgyvenantys jaunuoliai neretai praranda motyvaciją kažką keisti savo gyvenime, nes jaučiasi bejėgiai. Taip gali atsitikti dėl to, kad kartais jaunas žmogus jaučiasi sutrikęs, nes nesupranta, nuo ko pradėti spręsti savo rūpesčius, ir neturi artimo žmogaus, su kuriuo galėtų apie tai pasikalbėti. Gatvės darbuotojai turi kalbinti jaunas žmones jiems suprantama kalba, įsiklausyti į jų istorijas, parodyti, kad jie jiems rūpi, padėti jiems rinktis ir sudaryti galimybes imtis alternatyvios veiklos.

Tarpininkauti. Gatvės darbuotojai turi padėti jaunuoliams atkurti arba užmegzti ryšius su socialine aplinka ir, įvertinę jų poreikius bei gebėjimus, įgalinti juos pasinaudoti reikiamomis paslaugomis. Įgyvendinant šį uždavinį, labai svarbus yra palaikymo momentas. Pavyzdžiui, jaunuoliams, kurie susiduria su neigiama kitų žmonių ar organizacijų nuostata, reikia ilgalaikio palydėjimo susitvarkant reikiamus dokumentus, integruojantis į darbo rinką, naudojantis sveikatos ar socialinės apsaugos sistemomis ir panašiai.

¹³ Remiantis leidiniu „International Guide on the Methodology of Street Work Throughout the World“, 2008.

Vykdyti socialinį švietimą¹⁴. Socialinis švietimas gali vykti planuotai arba neplanuotai. Svarbiausia yra pastebėti momentus, kurie galėtų tapti ugdomieji. Gatvės darbuotojas turi pasinaudoti arba sukurti situacijas, kuriose jaunuolis ar grupė galėtų:

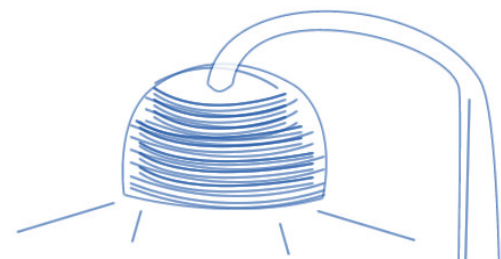
- mokytis savo emocijų ir jausmų atpažinimo, valdymo ir tinkamos raiškos;
- mokytis kurti ir palaikyti sveikus santykius su savo draugais ir aplinkiniais žmonėmis, atsispirti socialiniam spaudimui;
- mokytis konstruktyviai spręsti tarpasmeninius konfliktus;
- mokytis priimti sprendimus, kurie būtų adekvatūs situacijai, pagarbūs kitiems asmenims, kad žmogus suprastų, kokios tų sprendimų pasekmės gali atsirasti;
- mokytis pasinaudoti aplinkoje esančiais resursais, kreiptis pagalbos, kai reikia;
- kita.

Vykdyti prevenciją. Gatvės darbuotojai dažnai yra pirmieji, kurie susiduria su jaunuoliais jų aplinkoje, todėl gali užbėgti kai kuriems įvykiams *už akių*. Prevencija yra vykdoma stiprinant jaunų žmonių sąmoningumą. Pavyzdžiui, jei kalbama apie alkoholį, tai koncentruojamasi ne į faktą, kad jaunuoliai geria, o į supratimo, kas yra atsakingas vartojimas, formavimą. Darbuotojai gatvėje turi inicijuoti pokalbius apie *tabu* temas, organizuoti veiklas, kuriose jauni žmonės galėtų mokytis savikontrolės, suteikti patikimą informaciją.

Palaikyti principą iš apačios į viršų. Gatvės darbuotojai yra jaunuolių, leidžiančių laiką gatvėje, situacijos, savijautos ir gyvenimo sąlygų liudytojai, todėl jie turi siekti daryti įtaką įvairiems priimamiems sprendimams, susijusiems su jaunuolių gyvenimo pagerėjimu. Pavyzdžiui, gatvės darbuotojas, dalyvaudamas bendruomenės susirinkime, kuriame yra planuojama vietos infrastruktūros plėtra, gali rekomenduoti sutvarkyti konkrečias lauko žaidimų aikšteles, kur renkasi jauni žmonės.

Politinis ir socialinis sąmoningumas. Gatvės darbuotojai padeda griauti nusistovėjusius stereotipus apie jaunus žmones, leidžiančius laiką gatvėje. Jie dirba ne tik su jaunais žmonėmis, bet ir su kitais svarbiais veikėjais, pavyzdžiui, su kaimynais, vietos politikais, verslininkais ar kitais specialistais.

¹⁴ Remiantis straipsniu „Emocinis socialinis ugdymas. Kas tai? Kuo gali mums padėti?// Švietimo problemos analizė“, 2009.

Darbo su jaunimu gatvėje principai

Igyvendinant darbo gatvėje uždavinius svarbu remtis principais, kurie padeda formuoti specifinę gatvės darbuotojo laikyseną. Šiame leidinyje pateikiami principai nėra neginčijamos taisyklės ar instrukcijos, kaip gatvės darbuotojai turėtų elgtis, tačiau jie yra svarbi profesinės kompetencijos dalis.

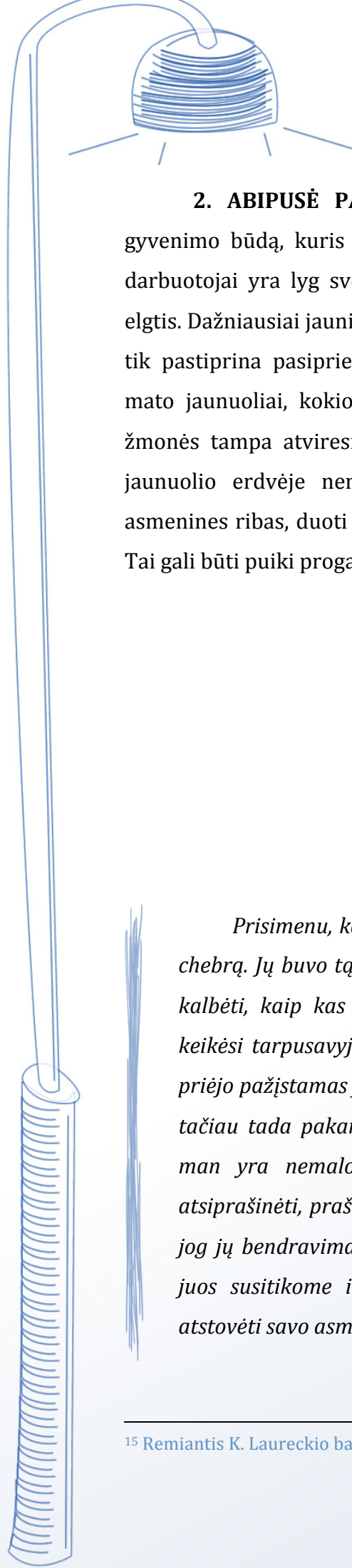
1. PASIEKIAMUMAS. Gatvės darbuotojai turi kiek įmanoma daugiau laiko leisti jaunimo susibūrimo vietose ir būti kuo lengviau prieinami visiems jauniems žmonėms. Nors vienas iš darbo gatvėje uždavinių yra pasiekti tuos jaunos žmones, kurie patiria didžiausią socialinę atskirtį, labai svarbu nerūšiuoti jaunuolių į *tinkamus* ir *netinkamus*. Visus žmones gali netikėtai ištikti krizinės situacijos, kai reikės gatvės darbuotojų pagalbos. Gatvės darbuotojui reikėtų vadovautis nuostata, jog *visi, kuriuos sutiko, ir turėjo būti sutikti*.

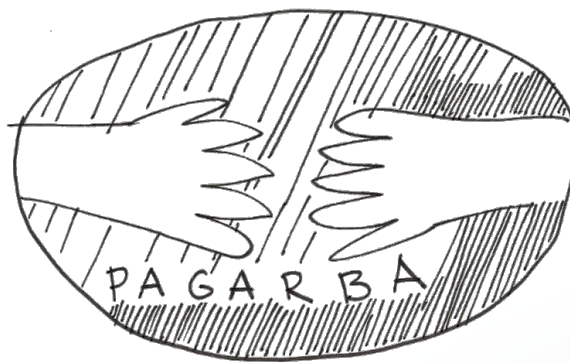
Kartais man kyla įtampa, netgi noras tą dieną neišeiti į gatvę, nes atsiranda kitų svarbių darbų ar neatidėliotinių situacijų, pavyzdžiui, projekto atidavimo diena, reikšmingi susitikimai su partneriais, nuovargis ar kitas darbas ir panašiai. Kai jaučiu tokią įtampą, gatvėje kyla noras kontroliuoti sutiktus jaunos žmones, siūlyti savo pagalbą, iš karto pamatyti rezultatą, tampa nekantrus, o jaunuoliai tą greitai pajaučia ir reaguoja labai gynybiškai.

Tokiose situacijose man padeda komandos susitarimai, kad tik išskirtiniais atvejais aukojame tiesioginio darbo laiką kitiems dalykams, bei grįžtamasis ryšys iš kolegų, kuris padeda susiprasti, kad reikia atidžiau planuoti savo darbo laiką.

Gatvės darbuotojas

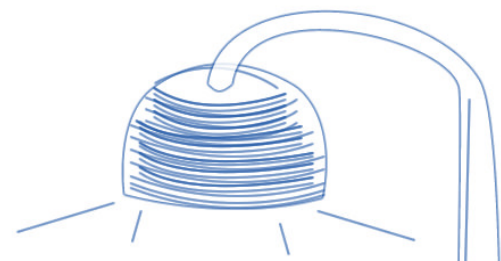
2. ABIPUSĖ PAGARBA. Gatvės darbuotojai turi gerbti jaunuolių pasirinktą gyvenimo būdą, kuris gali skirtis nuo jų asmeninių vertybių. Jaunų žmonių aplinkoje darbuotojai yra lyg svečiai, todėl nemoralizuoja, neteisina ir nenurodinėja, kaip derėtų elgtis. Dažniausiai jaunimas ir pats gerai žino, ką *blogai* daro, todėl situacijos suaštrinimas tik pastiprina pasipriešinimą¹⁵. Darbuotojai turi dėti pastangas suprasti, kaip pasaulį mato jaunuoliai, kokios jų patirtys, kas jiems yra iššūkiai arba laimėjimai. Paprastai žmonės tampa atviresni tada, kai yra priimami tokie, kokie yra. Visgi būnant svečiu jaunuolio erdvėje nereikia pamiršti savęs. Gatvės darbuotojas turi *atstovėti* savo asmenines ribas, duoti grįžtamąjį ryšį apie tai, kokius jausmus sukelia jaunuolių elgesys. Tai gali būti puiki proga jauniems žmonėms pastebėti ir suprasti savo elgesio pasekmes.

*Prisimenu, kai su kolega vakare ėjome pro miškelį ir sutikome pažįstamą chebrą. Jų buvo tą kartą labai daug. Mes priėjome, pasisveikinome, pradėjome kalbėti, kaip kas gyvena, tačiau kontaktas sunkiai mezgėsi, jie labai daug keikėsi tarpusavyje, visi atrodė šiek tiek įsiaudrinę. Gan netikėtai prie manęs priėjo pažįstamas jaunuolis ir sako: „N***, b*** pasidažei?“. Iš pradžių sutrikau, tačiau tada pakankamai griežtai jam pasakiau, kad toks bendravimo būdas man yra nemalonus, todėl mes dabar išeiname. Nors jaunuoliai puolė atsiprašinėti, prašė pasilikti, sakė, kad kalbės kitaip, mes, dar kartą paaiškinę, jog jų bendravimas šį kartą peržengė pagarbos ribą, išėjome. Kitą savaitę vėl juos susitikome ir tęsėme bendravimą. Manau, kad situacija, kai turėjau atstovėti savo asmenines ribas, padėjo spartesniam mūsų santykių vystymuisi.*

Gatvės darbuotoja

¹⁵ Remiantis K. Laureckio bakalauro darbu „Jaunų žmonių, leidžiančių laiką gatvėje, savivoka“, 2015.

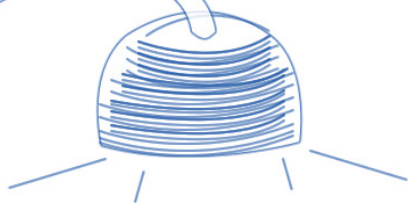
3. POREIKIUS ATITINKANTI PAGALBA. Gatvės darbuotojui yra svarbu atsiriboti nuo aplinkos ar savo lūkesčių, kad jauni žmonės, leidžiantys laiką gatvėje, būtinai turi pradėti kažką keisti, kad atitiktų visuomenės normas. Svarbu žvelgti į asmenį kaip į nepriklausomą žmogų, kuris turi skirtingus poreikius ir pats priima sprendimus dėl savo gyvenimo. Būna, kad sutikti jaunuoliai neadekvačiai vertina save ir aplinką, norėtų keistis, tačiau *užstringa* savo susikurtame pasaulyje. Tuomet gatvės darbuotojai gali padėti jaunuoliams pažvelgti į jų situaciją iš skirtingų perspektyvų ir galbūt padėti pamatyti alternatyvas. Jų tikriesiems poreikiams atpažinti reikia skirti pakankamai laiko, siekiant įsiklausyti ir suprasti esamą situaciją bei kartu su jaunais žmonėmis jų pasirinktu tempu ieškoti tai situacijai unikalaus sprendimo.

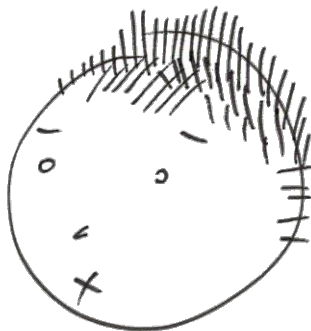
Dirbant gatvėje man būna sudėtinga susilaikyti nuo pagalbos siūlymo ir noro, kad situacija greitai susitvarkytų. Po kurio laiko suprantu, kad taip yra dėl to, jog kiti tikisi greitų rezultatų, tada aš pradėdu spausti jaunus žmones ir pykstu ant jų, kad niekas nesikeičia.

Gatvės darbuotoja

4. KONFIDENCIALUMAS. Pagalba, kurią suteikia gatvės darbuotojai, bei informacija, kuria žmonės pasidalina su jais, yra neviešinama, neperduodama kitoms institucijoms be jaunuolio sutikimo. Išimtys gali būti taikomos tada, kai pavojus gresia jaunuolio ar kitų žmonių sveikatai arba gyvybei. Gatvės darbuotojams reikia įdėti daug laiko ir pastangų siekiant sukurti pasitikėjimu grįstus santykius su jaunais žmonėmis, todėl informacijos pavišinimas tokius santykius gali sugriauti negrįžtamai. Be to, darbuotojai, leisdami laiką su jaunais žmonėmis jų aplinkoje, gali susidurti su tokiomis

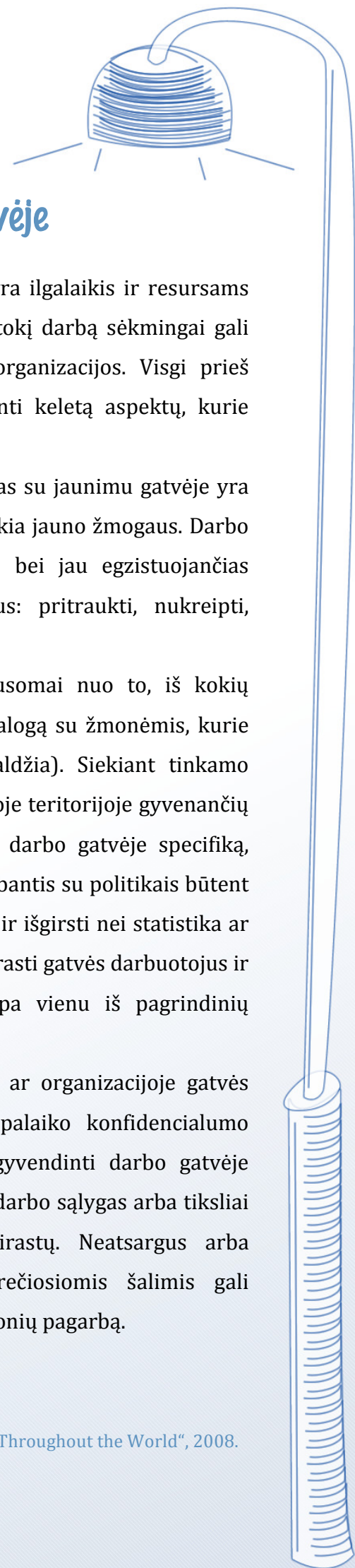

situacijomis, kurios peržengia įstatymų ribas. Tokiais atvejais, nesant konfidencialumo principui, darbas gatvėje galėtų tapti visuomenės kontrolės įrankiu.

Pradėjusi darbą gatvėje tarpžinybinių susitikimų metu jaučiau, jog kiti specialistai tikisi, kad pasakysiu, kas vartoja alkoholį, kas rūko ir panašiai. Mano manymu, tokių faktų pasidalinimas nepakeičia jaunuolių situacijos, tačiau gali sugriauti mano ir jų santykį. Siekdama nepakenkti jaunuoliams bendraudama su kitais specialistais stengiausi atrinkti informaciją. Po kurio laiko tarpžinybiniuose susitikimuose tokio spaudimo nebejaučiau. Manau, kad kolegos suprato mano darbo specifiką.

Gatvės darbuotoja

Prieš pradėdant darbą gatvėje

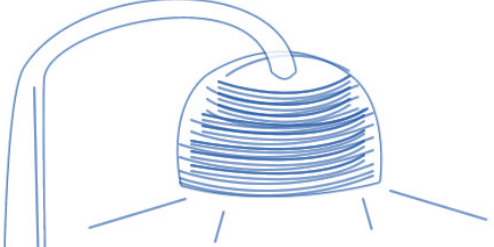
Kaip jau rašėme anksčiau, darbas su jaunimu gatvėje yra ilgalaikis ir resursams imlus procesas. Lietuvos ir užsienio šalių patirtis rodo, kad tokį darbą sėkmingai gali įgyvendinti tiek biudžetinės įstaigos, tiek nevyriausybinės organizacijos. Visgi prieš apsisprendžiant pradėti darbą gatvėje reikėtų atidžiai įvertinti keletą aspektų, kurie vėliau turės tiesioginės įtakos darbo formos sėkmei.

DARBO GATVĖJE POREIKIO TYRIMAS. Paprastai darbas su jaunimu gatvėje yra įgyvendinamas ten, kur kitos formos yra „apribotos“ ir nepasiekia jauno žmogaus. Darbo gatvėje iniciatoriai, atsižvelgdami į jaunų žmonių poreikius bei jau egzistuojančias paslaugas, turėtų pasirinkti tinkamus darbo gatvėje tikslus: pritraukti, nukreipti, informuoti, integruoti, įgalinti ir pan.

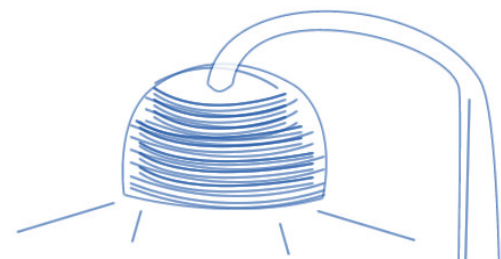
DIALOGAS SU SPRENDIMŲ PRIĖMĖJ AIS¹⁶. Nepriklausomai nuo to, iš kokių šaltinių darbas gatvėje bus finansuojamas, svarbu inicijuoti dialogą su žmonėmis, kurie „užsako“ šią paslaugą (dažnu atveju tai gali būti vietos valdžia). Siekiant tinkamo palaikymo labai svarbu *užsakovams* tiksliai paaiškinti konkrečioje teritorijoje gyvenančių jaunų žmonių poreikius, sunkumus, su kuriais jie susiduria, darbo gatvėje specifiką, galimus tokio darbo rezultatus. Skirtingos patirtys rodo, jog kalbantis su politikais būtent jaunų žmonių tikrieji poreikiai yra labiau įtikinantys, priimami ir išgirsti nei statistika ar profesionalų išvalgos. Tokiu būdu *užsakovams* bus lengviau suprasti gatvės darbuotojus ir jų darbą. Vykdamas darbą gatvėje politinis palaikymas tampa vienu iš pagrindinių sąjungininkų siekiant tvarių bei sisteminių sprendimų.

PROFESINĖ ETIKA. Nepaisant to, kokioje institucijoje ar organizacijoje gatvės darbuotojas dirbs, labai svarbu užtikrinti sąlygas, kurios palaiko konfidencialumo principą bei profesines paslaptis. Institucija, nusprendusi įgyvendinti darbo gatvėje programą, turėtų labai rimtai pasverti, ar gali užtikrinti tokias darbo sąlygas arba tiksliai įsivardinti, kas turėtų pasikeisti, kad tokios sąlygos atsirastų. Neatsargus arba neatsakingas informacijos viešinimas, pasidalinimas su trečiosiomis šalimis gali sumenkinti gatvės darbuotojų sunkiai užsitarnaujamą jaunų žmonių pagarbą.

¹⁶ Remiantis leidiniu „International Guide on the Methodology of Streetwork Throughout the World“, 2008.

GREITI REZULTATAI NEĮMANOMI. Darbas gatvėje yra ilgalaikis procesas. Tvirtų, pasitikėjimu grįstų santykių su jaunais žmonėmis mezgimas jų teritorijoje užima daug laiko. Skirtingai nei vykdant institucionalizuotą darbą gatvėje, daugelis aplinkybių yra nekontroliuojamos. Pavyzdžiui, žmonių skaičius, kuriuos gatvės darbuotojai sutiks, gali keistis priklausomai nuo oro sąlygų, tą dieną vykstančių renginių, rodomų televizijos programų, staiga pasikeitusių jaunų žmonių pomėgių ir pan. Būtent todėl prieš pradėdant bet kokią iniciatyvą svarbu suvokti, kad darbo rezultatų gali reikėti palaukti ilgiau nei tikėtasi. Darbas gatvėje daugeliu atveju yra ilgalaikė investicija.

Darbo su jaunimu gatvėje procesas

Darbo gatvėje procesas gali būti aiškinamas ir aprašomas skirtingai. Paprastai jis priklauso nuo taikomos darbo su jaunimu gatvėje koncepcijos, išsikeltų tikslų ar turimų resursų. Visgi siekiant užtikrinti darbo kokybę ir ilgalaikius rezultatus, nepriklausomai nuo pasirinktų darbo formų, tam tikri veiksmai turėtų būti atlikti. Žemiau aprašyti etapai, nors ir priklausomai nuo situacinių aplinkybių, neprivalo būti įgyvendinti vienas po kito, yra išdėstyti remiantis nuoseklumo principu. Norisi pabrėžti, kad **laikas** ir **energija**, skirta proceso pradžioje, padeda užtikrinti sėkmingą tolimesnę gatvės darbuotojų darbą, o tai vėliau tiesiogiai nuveda prie kokybiškesnės pagalbos suteikimo tiek atskiriems žmonėms, tiek grupėms ar bendruomenėms. Svarbu paminėti ir tai, kad praėjus šiuos etapus vėliau reikėtų prie jų nuolat sugrįžti siekiant plėtoti ir atnaujinti savo darbo praktiką.

Darbo su jaunimu gatvėje etapai¹⁷

1. TEORINIS IR PRAKTINIS APLINKOS TYRINĖJIMAS. Tai yra pirmasis darbo gatvėje etapas, kai viskas prasideda nuo susipažinimo su gatvės darbuotojų darbo lauku. Pradėjus įgyvendinti darbo gatvėje programą nereikėtų skubėti fiziškai išeiti į gatvę. Darbo pradžioje labai svarbu pakankamai dėmesio skirti susipažinimui su konkrečios teritorijos, kurioje planuojama dirbti, istorija, socialiniu, ekonominiu ir kultūriniu kontekstu. Vėliau toks aplinkos tyrinėjimas turėtų tapti praktiškesnis, kai darbuotojai asmeniškai susipažįsta su toje vietovėje gyvenančiais ir dirbančiais žmonėmis. Šio etapo tikslas yra surinkti kuo daugiau žinių apie toje vietoje egzistuojančias socialines problemas ir jų priežastis, jau veikiančias socialines institucijas, egzistuojančius išteklius ir resursus.

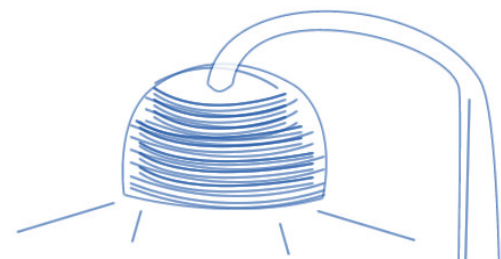
¹⁷ Remiantis leidiniu „International guide on the methodology of street work throughout the world“, 2008.

Patarimai aplinkos tyrinėjimui

- Šiame etape vertinga pradėti kurti teritorijos, kur bus vykdomas darbas gatvėje, žemėlapi. Dideliu formatu atspausdintame žemėlapyje smeigtukais galite sužymėti įvairias veikiančias institucijas: mokyklas, policijos komisariatų, darželius, prekybos centrus, seniūniją, bendruomenės patalpas, ligoninę, ir t. t.
- Rekomenduojama surinkti visų institucijų ir organizacijų, veikiančių konkrečioje teritorijoje, kontaktus.
- Svarbu asmeniškai susipažinti ir informuoti apie planuojamą darbo pradžią skirtingų žinybų ir sektorių specialistus, tokius, kaip: VTAS skyrius, seniūnijos socialiniai darbuotojai, nepilnamečių reikalų inspektoriai, mokyklų socialiniai pedagogai ir t. t.

2. JAUNŲ ŽMONIŲ SITUACIJOS TYRIMAS. Jeigu anksčiau aprašytas etapas nereikalauja darbuotojų fizinio buvimo gatvėje, tai šiame etape jie turi pradėti lankytis jaunų žmonių susibūrimo vietose atlikdami taip vadinamą *zonavimą* (angl. zoning). Tam atlikti reikalingas tiesioginis stebėjimas, bet didesnė intervencija nebūtina. Šiuo laikotarpiu darbuotojams reikėtų labai gerai susipažinti su kaimynystės atmosfera, vyraujančia kultūra, atskirti skirtingas *chebras*, išsiaiškinti, kokie vyraujantys bendravimo ir buvimo gatvėje būdai. Verta pasižymėti įvairias jaunų žmonių susibūrimo ar kitaip dėmesį patraukiančias vietas, nes visa tai vėliau gali būti pagrindas tolimesniems darbams. Atliekant *zonavimą* reikėtų užtikrinti intensyvumą ir reguliarumą, kuris padėtų žmonėms prisiminti gatvės darbuotojų veidus, o darbuotojai svetimoje teritorijoje imtų jaustis kaip *namie*. Pradžioje buvęs, o vėliau išnykęs gatvės darbuotojų jaudulys, lankantis jaunų žmonių susibūrimo vietose, gali būti vienas iš signalų, pranešančių apie šio etapo pabaigą.

Praktiniai patarimai jaunų žmonių situacijos tyrimui

- Atliekant jaunų žmonių situacijos tyrimą, darbuotojams išėjus į gatvę galima papildyti anksčiau pradėtą kurti darbo gatvėje žemėlapi. Naudojant kitos spalvos smeigtukus žemėlapyje pažymėkite jaunimo susibūrimo vietas, žaidimų aikštes, stadionus ar įtarimą keliančias vietas (tai gali būti potencialios jaunų žmonių susibūrimo vietas arba galimai pavojingos vietos, tarkim, akligatviai).
- Pradėjus *zonavimą* gatvės darbuotojai turėtų gatvėje apsilankyti skirtingomis savaitės dienomis bei skirtingomis valandomis. Tas pats rajonas gali labai skirtis pirmadienio popietę ir penktadienio vakarą. Vertinga išeiti į gatvę ir savaitgaliais.
- Šiame etape naudinga gyvai susipažinti su tais, kurie kasdieną mato jaunus žmones ar kitaip su jais susiduria. Pavyzdžiui, galima pasikalbėti su parduotuvės kasininke, kebabinės parduotuvės ar prekybos centro apsauginiais apie tai, kaip jiems sekasi bendrauti su čia besilankančiais jaunais žmonėmis, kada jų būna daugiausiai, ką jie paprastai čia veikia.

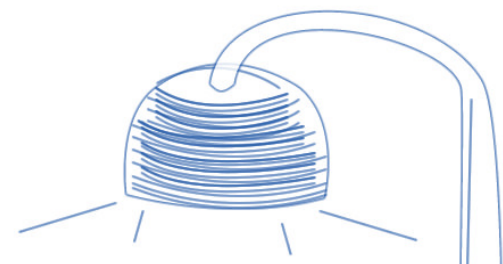
3. PRISISTATYMO IR IDENTITETO KŪRIMO ETAPAS. Po to, kai darbuotojai jau yra gerai susipažinę ir apsipratę su teritorija, kurioje dirba, jie turėtų pradėti megzti kontaktus su jaunimu, kuriuos sutinka gatvėje. Šio etapo tikslas – susipažinti su kuo daugiau jaunų žmonių (*užmesti meškeres*), nepaisant to, kad dalis jų gali nebūti vykdomo darbo tikslinė grupė. Paprastai šiame etape darbuotojai eina pas žmones, sveikinasi ir prisistato, kas jie yra ir ką daro. Šis periodas yra galimybė darbuotojams pradėti kurti savo vaidmenį gatvėje. Priklausomai nuo to, kaip darbuotojai prisistatys, kaip papasakos apie savo darbą, ką pasiūlys jauniems žmonėms, ilgainiui turės įtakos gatvės darbuotojų identitetui. Identito kūrimas – tai lyg savotiškos derybos su jaunais žmonėmis, kai stengiamasi suprasti ir susiderinti keliamus lūkesčius vienas kitam.

Praktiniai patarimai prisistatymui ir identiteto kūrimui

- Išeidami į gatvę darbuotojai turėtų pasiimti darbuotojo pažymėjimą, kuris patvirtintų jų tapatybę, instituciją, kurioje dirba bei užimamas pareigas.
- Svarbu iš anksto priimti komandinius susitarimus ir jų laikytis pasakojant apie tai, kokių tikslų siekiate dirbdami gatvėje.
- Siekiant pristatyti savo darbą verta su savimi turėti lankstinukų, kur jauniems žmonėms suprantama kalba būtų aprašytas vykdomas darbas, teikiamos paslaugos ar organizuojamos veiklos.
- Jau nuo pirmo kontakto užmezgimo vertėtų jaunas žmones informuoti apie savo darbo laiką bei kada kitą kartą planuojate pas juos sugrįžti.

4. SANTYKIO STIPRINIMO ETAPAS. Santykio kūrimosi procesas nuo pirmo kontakto iki abipusiu pasitikėjimu grįsto santykio atsiradimo yra laipsniškas. Reikia pakankamai laiko, kol žmogus nustoja įtarinėti darbuotoją ir ima su juo būti toks, koks yra, bei dalytis nuoširdžiomis mintimis. Kai gatvės darbuotojas dirba jau kurį laiką ir tarp vietinių jaunų žmonių yra gerai žinomas, užmegzti tvirtus santykius yra lengviau. Visgi dažnesniu atveju darbuotojas turi laukti tam tikro ženklo iš aplinkos, kol galės peržengti pasitikėjimo grįstų santykių *slenkstį*. Paprastai tai yra koks nors grįžtamasis ryšys iš atskirų žmonių ar bendruomenės, kuris parodo pasitikėjimu grįsto santykio pradžia. Pavyzdžiui, jaunuoliai patys ima inicijuoti pokalbius jiems svarbiomis temomis. Atsiradus tokiam santykiui darbuotojai pakankamai aiškiai ima pajauti ir suprasti tikruosius jaunų žmonių poreikius.

Praktiniai patarimai santykių stiprinimui

- Darbuotojai turėtų nuolat domėtis, kas jauniems žmonėms kelia nerimą ar juos labai džiugina. Nuoširdus domėjimasis skatina žmones būti atviresnius.
- Pokalbiai apie galimas veiklas kartu padeda jaunimui suprasti darbuotojų vaidmenį, o darbuotojams tai dar vienas šansas geriau juos suprasti.
- Esant poreikiui galima pasidalinti turimomis žiniomis jauniems žmonėms aktualiais klausimais ar kitaip padėti *čia ir dabar* atsirandančiose situacijose. Konkreti pagalba – geriausias būdas parodyti savo pasiruošimą reaguoti į skirtingus jaunimo poreikius.
- Svarbu gebėti nedaryti nieko, jeigu jaunuoliai tuo momentu nieko nenori. Dažnai tai yra nelengva užduotis darbuotojams, bet vienintelis būdas parodyti, kad jie stengiasi ne tik klausyti, bet ir išgirsti jaunus žmones.
- Santykio stiprinimo etape darbuotojai turėtų pakankamai daug laiko skirti bendrai veiklai. Žaidimas su jaunimu jų žaidimus yra puiki galimybė geriau pažinti vienas kitą.
- Konfliktai bei jų sprendimas yra ypač reikšminga santykių stiprinimo proceso dalis. Gatvės darbuotojai neturėtų vengti kylančių konfliktinių situacijų, bet, atvirkščiai, imtis jas spręsti.

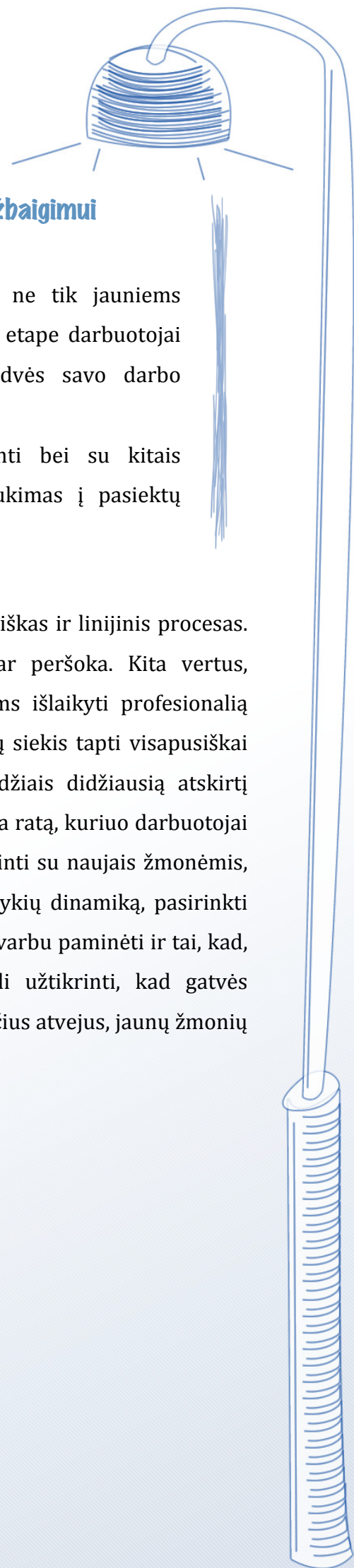
5. PALAIKYMŲ IR INTERVENCIJOS ETAPAS. Šiame etape kuriamos erdvės tikslingam veikimui su jaunų žmonių grupėmis, generuojamos idėjos konkrečioms veikloms ir jos įgyvendinamos arba vyksta intensyvus individualus darbas. Tokios veiklos palaipsniui gali įtraukti didesnes žmonių grupes ar net visą bendruomenę, kurių metu skatinamas dialogas tarp jaunų žmonių ir vietinės bendruomenės veikėjų (vietos valdžios, verslininkų, kaimynų ir t. t.). Jeigu anksčiau aprašyti etapai yra daugiau mažiau vienodi, nesvarbu, kuria darbo gatvėje koncepcija dirbama, tai palaikymo ir intervencijos etape gatvės darbuotojai dažniausiai renkasi tuos veikimo būdus, kurie tiesiogiai prisideda prie išsikeltų darbo tikslų.

Praktiniai patarimai veikimui

- Esant tvirtam santykiui galima rūpintis praktine pagalba, susijusia su jaunų žmonių išreikštais poreikiais. Tai gali būti tinkamos informacijos suteikimas, nukreipimas ir palydėjimas į kitas institucijas, ryšio su kitomis institucijomis jaunuolio vardu užmezgimas ir palaikymas, fizinis veikimas: pavyzdžiui, nuvežimas pas gydytoją ar į nakvynės namus.
- Darbuotojai gali inicijuoti ir įgyvendinti skirtingas veiklas, remdamiesi jaunimo poreikiais: užsiėmimai, renginiai, ekskursijos, žygiai, filmų peržiūros ir pan. Svarbu užtikrinti, kad prie tokių veiklų įgyvendinimo kuo labiau prisidėtų patys jauni žmonės.
- Gatvės darbuotojai gali paskatinti jaunų žmonių neformalų ugdymąsi išitraukiant į savanorišką veiklą, dalyvaujant skirtinguose projektuose ar jaunimo organizacijų veikloje.
- Pasitelkiant kitas veiklas ar priemones darbuotojai gali inicijuoti ugdomuosius pokalbius. Tarkim, pokalbius apie sveikatą ir santykius dalinant prezervatyvus.

6. PROCESO UŽBAIGIMO ETAPAS. Neabejotina, kad gatvės darbuotojų užmegztas santykis su atskirais žmonėmis ar jaunuolių grupėmis jiems yra labai svarbus. Siekiant išvengti dar vieno jų gyvenimo socialinio lūžio, kas yra nereta žmonių, su kuriais dirba gatvės darbuotojai, kasdienybė, privalu skirti laiko darbo procesui užbaigti ir įvertinti. Esant palankioms aplinkybėms šiame etape atsiveria galimybė *įvesti* naujus darbuotojus, juos supažindinant su jau pažįstamais jaunuoliais. Tokiu būdu, kai naujam darbuotojui yra perduodama bent dalis sukaupto pasitikėjimo, užtikrinimas darbo tęstinumas. Esant poreikiui šis procesas gali trukti net keletą mėnesių.

Praktiniai patarimai darbo gatvėje proceso užbaigimui

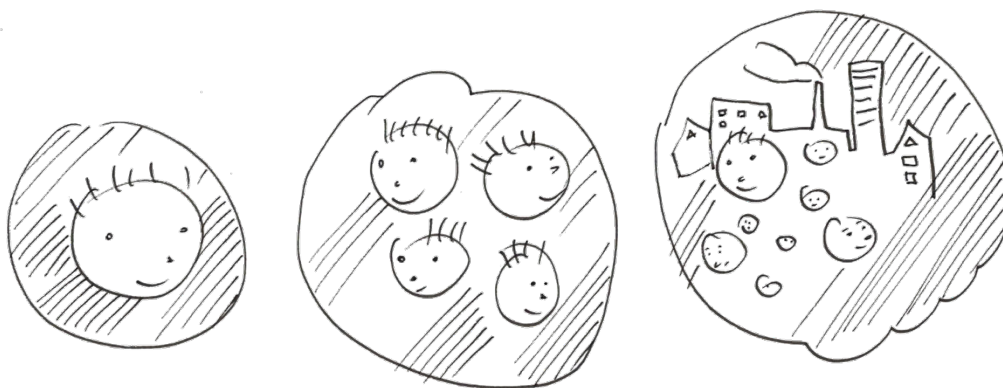
- Dažnai šis etapas yra nemenkas iššūkis ne tik jauniems žmonėms, bet ir darbuotojams. Labai svarbu, kad šiame etape darbuotojai gautų tinkamą palaikymą bei turėtų pakankamai erdvės savo darbo refleksijai.
- Šiame etape vertėtų nepamiršti įsivertinti bei su kitais pasidalinti savo darbo rezultatais. Jaunų žmonių įtraukimas į pasiektų rezultatų vertinimą labai praturtina šį darbą.

Kaip jau buvo minėta pradžioje, šie šeši etapai nėra statiškas ir linijinis procesas. Realybėje viskas dažnai susipina, persidengia, atsinaujina ar peršoka. Kita vertus, kiekvienas etapas yra savaip svarbus ir padeda darbuotojams išlaikyti profesionalią laikyseną. Esminė viso šio proceso idėja yra gatvės darbuotojų siekis tapti visapusiškai pripažintiems. To reikia, kad darbuotojai galėtų tapti kelrodžiais didžiausią atskirtį patiriantiems jauniems žmonėms. Šie etapai ilgainiui suformuoja ratą, kuriuo darbuotojai privalo žengti nuolat: atrasti naujas susibūrimo vietas, susipažinti su naujais žmonėmis, suprasti naujai prasidedančią ir vis kitaip pasireiškiančią santykių dinamiką, pasirinkti tinkamiausius veikimo būdus ir įvertinti pasiektus rezultatus. Svarbu paminėti ir tai, kad, netgi labai stengiantis dirbti nuoseklų darbą, niekas negali užtikrinti, kad gatvės darbuotojai, ryždamiesi veikti, turės pilną žinojimą apie konkrečius atvejus, jaunų žmonių chebras ar vietinę bendruomenę.

Darbo gatvėje formos

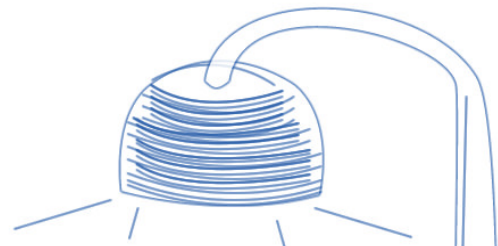
Gatvės darbuotojai į kiekvieną situaciją žvelgia individualiai ir, priklausomai nuo jaunų žmonių poreikių bei organizacijos tikslų, pasirenka skirtingus veikimo būdus. Darbas su jaunimu gatvėje remiasi trimis pagrindinėmis darbo formomis, kurios gali būti įgyvendinamos atskirai ar derinant tarpusavyje¹⁸.

Individualus darbas – tai trumpalaikė arba ilgalaikė pagalba jaunam žmogui įvairiose gyvenimo situacijose, siekiant jį pastiprinti ir įgalinti spręsti savo asmeninius sunkumus. Kadangi jaunuoliai, kurie laiką leidžia gatvėje, yra labai skirtingi, gatvės darbuotojams tenka pabuvoti įvairiuose vaidmenyse: klausytojo, tarpininko, stebėtojo, ugdytojo, informacijos skleidėjo ir daugelyje kitų. Nepaisant to, dirbant individualiai svarbu koncentruotis į pagrindinius du dalykus: bendradarbiaujančio santykio sukūrimą ir pagalbos poreikio išsiaiškinimą.

Santykio kūrimo pradžioje gatvės darbuotojas savo laikysena turėtų stengtis parodyti jaunuoliui, kad juo galima pasitikėti. Santykis auginamas kalbant su jaunais žmonėmis bendromis temomis, žaidžiant jų mėgstamus žaidimus, stovint ant laiptų ar kitaip *nieko neveikiant* kartu. Svarbu yra neskubėti daryti išvadų ir greitų sprendimų. Net ir matydamas aiškius signalus, jog jaunuoliui reikėtų individualios paramos, gatvės darbuotojas pirmiausia turėtų sukurti bendradarbiaujantį santykį, įsigilinti į situaciją, o tik po to veikti (apie skubotų sprendimų pasekmes galite daugiau paskaityti dileminių

¹⁸ Remiantis leidiniu „International Guide on the Methodology of Street Work Throughout the World“, 2008.

situacijų skyriuje). Visgi būna išskirtinių atvejų, kai veikti reikia iš karto, pavyzdžiui, jei jaunuoliui reikia skubios medicininės pagalbos.

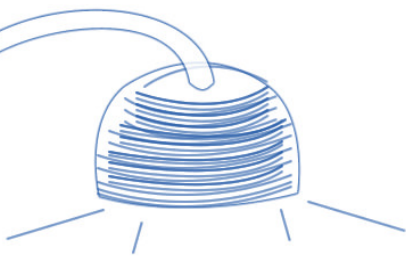
Man sudėtingiausia būna santykių pradžioje. Pirmą pažinties dieną dažnai jaučiu, jog jaunuoliai patiria daug nerimo, nes nežino, ko tikėtis iš manęs. Pasitaiko, kad jie slepia faktus apie savo šeimą ir kitaip bando išvengti temų, kurios išduotų jų patiriamus sunkumus. Pavyzdžiui, idealizuoja gyvenimą, kad tik aš nesuprasčiau, jog kažkas yra negerai, nors viskas, ką jie pasakoja, kartais skamba labai neadekvačiai. Bet aš juos suprantu. Man pačiai labai nepatiktų pasakoti apie save žmogui, kurio aš nežinau, ypač apie man skaudžius dalykus. Todėl stengiuosi „nespausti“ jaunuolių, ypač tada, kai jie reaguoja gynybiškai. Tačiau visada stengiuosi perduoti žinią, kad aš esu pasiruošusi padėti, jei tik jie to panorės.

Gatvės darbuotoja

Kai susikuria tvirtesnis santykis, rekomenduotina pradėti darbą ir kitose aplinkose. Pavyzdžiui, pasiūlyti susitikti kitoje vietoje sutartu laiku turint konkretų tikslą arba be jo. Susitikimai gali įgauti struktūrą, laiko ribas. Gatvės darbuotojui tuomet svarbiausiu uždaviniu tampa išsiklausyti į žmogaus istoriją, suprasti jo situaciją ir kartu su jaunuoliu nuspręsti, *ar* arba *kaip* jie bendradarbiaus sprendžiant jaunuolio sunkumus. Šiame santykiyje svarbiausia yra laisva žmogaus valia. Pasitaiko, kad jaunuoliai atsisako bendradarbiauti su gatvės darbuotojais, ir tai yra jų teisėtas pasirinkimas.

Svarbu

Individualus darbas yra visos darbuotojų komandos reikalas! Nors dažniausiai individualiai dirba vienas gatvės darbuotojas, tačiau jis turi jausti komandos palaikymą. Rekomenduojama visus individualius atvejus aptarti komandos susirinkimuose ir daryti reguliarias atvejų analizes.

Darbas su *chebromis* ar grupėmis – tai darbas su jaunų žmonių grupėmis pasitelkiant įvairias veiklas, kurios padeda stiprinti jaunuolių tarpusavio ryšius ir prisideda prie ugdomųjų tikslų įgyvendinimo¹⁹. Tai vienas iš būdų pasiekti jaunas žmones, kuriems reikalingas intensyvus individualus palaikymas²⁰.

Grupės gali būti suformuojamos dviem būdais. Gatvės darbuotojai pradeda dirbti su jau egzistuojančiomis *chebromis* arba patys suformuoja uždara grupę iš pavienių jaunuolių. Nors tarp šių darbo formų egzistuoja daug panašumų, esminis skirtumas tarp darbo su *chebromis* ir suformuotomis jaunų žmonių grupėmis yra gatvės darbuotojo vaidmuo. Paprastai suformuotose jaunų žmonių grupėse, siekiant paskatinti grupės dinamikos ir mokymosi procesų vyksmą, aktyvesnį vaidmenį prisiima darbuotojas. Dirbdamas su *chebromis* darbuotojas turi prisitaikyti prie grupėje jau egzistuojančios bendravimo kultūros bei susikūrusių grupės narių santykių ir siekia grupės įgalinimo.

Lietuvoje jau egzistuoja ne vienas darbo su jaunimo grupėmis praktinis leidinys²¹, todėl šiame skyrelyje norėtume trumpai aptarti kelis darbo su jaunų žmonių *chebromis* aspektus.

Dirbant su jaunuolių *chebromis* yra išskiriami trys veikimo būdai – etapai, kurie dažniausiai yra įgyvendinami nuosekliai. Sunku iš anksto nuspėti, kiek laiko gali užtrukti kiekvienas iš etapų, nes tai priklauso nuo *chebros* tarpusavio narių santykių, turimų socialinių įgūdžių, motyvacijos, gatvės darbuotojo kompetencijos ir kitų veiksnių²².

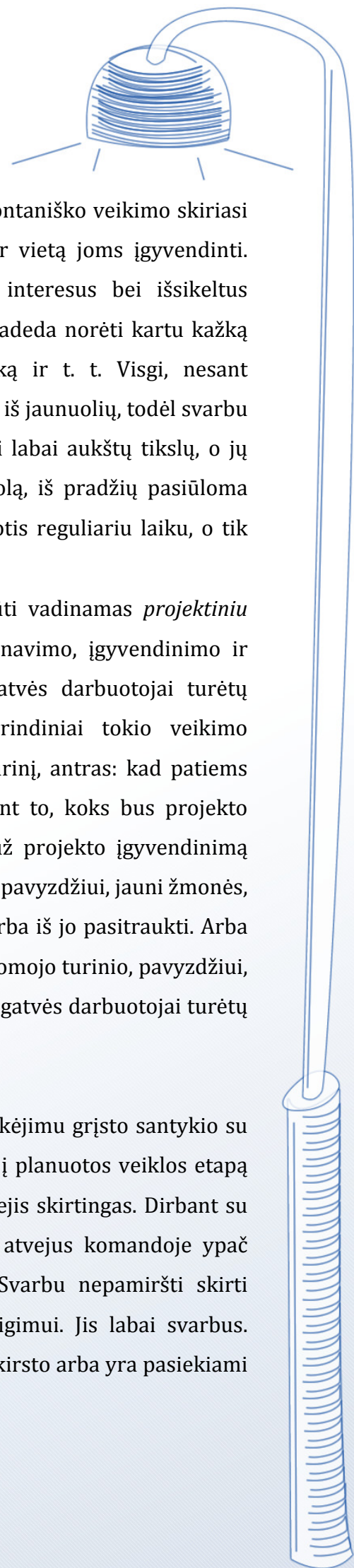
- **Spontaniškas veikimas.** Šiame etape grupės veiklos yra neplanuojamos iš anksto, gali prasidėti bet kuriuo metu ir yra atviros visiems. Darbo gatvėje patirtis rodo, jog neretai patys jaunuoliai inicijuoja veiklas ir pakviečia gatvės darbuotojus prisijungti. Dažniausiai tai yra įvairūs žaidimai, žaidžiami gatvėse: krepšinis, tinklinis, futbolas, kortų žaidimai ir t. t. Darbuotojai, reaguodami į *čia ir dabar* situacijas, irgi gali pasiūlyti savo veiklą. Spontaniškų veiklų metu atsiranda galimybė pažinti vienas kito asmenines ribas, stiprybes, kartu patirti skirtingas emocijas ir kitaip kurti santykį. Be tvirto santykio neįmanoma pereiti į kitą etapą.

¹⁹ Remiantis D. Irving, S. Whitmor leidiniu „On the Street. A Practical Guide for New Social Street Workers. Dynamo International – Street Workers Network“, 2013.

²⁰ Remiantis E. Boéve, Ph. Toussaint leidiniu „The Role of Group Action in the Street Work. Dynamo International – Street Workers Network“, 2012.

²¹ Pavyzdžiui, Ž. Gailiaus, A. Malinausko, D. Petkausko, L. Ragausko „Darbo su jaunimo grupėmis vadovas“, 2015.

²² Remiantis E. Boéve, Ph. Toussaint leidiniu „The Role of Group Action in the Street Work. Dynamo International – Street Workers Network“, 2012.

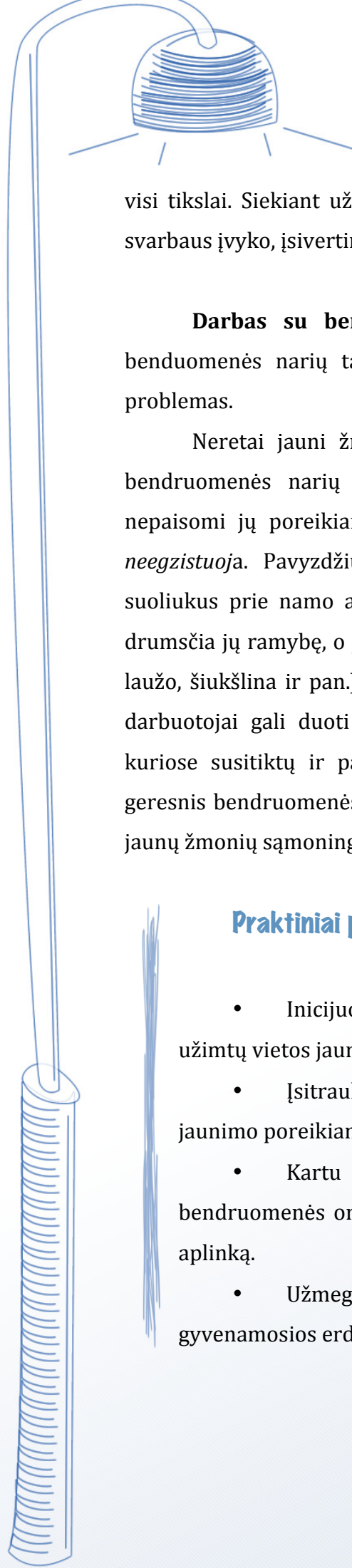

- **Suplanuotas veikimas.** Šis veikimo būdas nuo spontaniško veikimo skiriasi tuo, kad veiklos yra planuojamos iš anksto numatant laiką ir vietą joms įgyvendinti. Tokios veiklos yra organizuojamos atsižvelgiant į *chebros* interesus bei išsikeltus ugdomuosius tikslus. Gali būti taip, kad *chebra* labai greitai pradeda norėti kartu kažką veikti: keliauti į miestą, stovyklauti, sutvarkyti savo aplinką ir t. t. Visgi, nesant pakankamai tvirtiems santykiams, darbuotojai nežino, ko tikėtis iš jaunuolių, todėl svarbu įvertinti galimas rizikas. Suplanuotam veikimui nereikėtų kelti labai aukštų tikslų, o jų siekti po truputį. Pavyzdžiui, *chebrai*, kuri mėgsta žaisti futbolą, iš pradžių pasiūloma susitarti dėl žaidimo taisyklių, vėliau pasiūloma kartu treniruotis reguliariu laiku, o tik paskui kartu organizuoti kiemo turnyrą.

- **Bendras tikslingas veikimas.** Dar kitaip gali būti vadinamas *projektiniu mokymusi*²³. Toks veikimas apima poreikio išsiaiškinimo, planavimo, įgyvendinimo ir įvertinimo etapus. Svarbu pabrėžti, jog visuose etapuose gatvės darbuotojai turėtų užtikrinti aktyvų jaunų žmonių dalyvavimą. Yra du pagrindiniai tokio veikimo įgyvendinimo kriterijai. Pirmas: kad veikla turėtų ugdomąjį turinį, antras: kad patiems jaunuoliams būtų įdomu kurti ir vystyti tą projektą. Nepaisant to, koks bus projekto turinys, svarbiausia, kad jaunuoliai mokytūsi būti atsakingi už projekto įgyvendinimą patys. Veiklų įgyvendinimo metu gali pasitaikyti visokių iššūkių, pavyzdžiui, jauni žmonės, susidūrę su pirmais nesklundumais, norės nutraukti projektą arba iš jo pasitraukti. Arba projekto idėjos paieškos metu siūlys variantus, kurie neturi ugdomojo turinio, pavyzdžiui, užsisakyti pirtį prie ežero ir leisti ten savaitgalį. Visas situacijas gatvės darbuotojai turėtų išnaudoti kaip galimybes jaunuoliams kažko išmokti.

Būna taip, jog darbuotojams nepavyksta užmegzti pasitikėjimu grįsto santykio su jaunuoliais, todėl iš spontaniško veikimo niekaip nepereinama į planuotos veiklos etapą arba nepavyksta *užaugti* iki projekto sukūrimo. Kiekvienas atvejis skirtingas. Dirbant su *chebromis*, svarbu sekti darbo procesą ir analizuoti atskirus atvejus komandoje ypač tuomet, kai darbuotojai yra sutrikę ir nebežino, ko imtis. Svarbu nepamiršti skirti pakankamai laiko ir dėmesio darbo su *chebra* proceso užbaigimui. Jis labai svarbus. Kartais darbas su *chebra* baigiasi natūraliai, nes pati grupė išsiskirsto arba yra pasiekiami

²³Anglų k. *project based learning*.

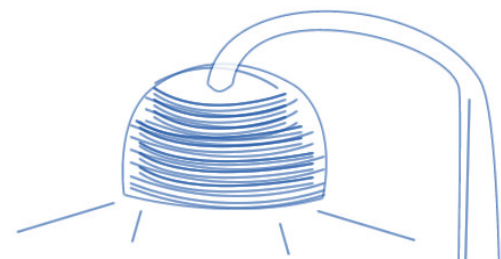
visi tikslai. Siekiant užbaigti darbo su chebra procesą reikėtų, pasikalbėti apie tai, kas svarbaus įvyko, įsivertinti tai, kas išmokta, kartu atrasti galimas ateities perspektyvas.

Darbas su bendruomene – tai kryptinga veikla, kuria siekiama stiprinti bendruomenės narių tarpusavio bendradarbiavimo ryšius sprendžiant jaunų žmonių problemas.

Neretai jauni žmonės, kurie laiką leidžia gatvėje, susiduria su neigiama kitų bendruomenės narių nuostata į juos. Pasitaiko, kad jaunimas yra ignoruojamas, nepaisomi jų poreikiai arba bendruomenės lygmenyje tokia visuomenės grupė išvis *neegzistuoja*. Pavyzdžiui, jauni žmonės yra išvaromi iš viešųjų erdvių panaikinant suoliukus prie namo ar prekybos centruose, gyventojai skundžiasi, kad jauni žmonės drumsčia jų ramybę, o jaunuoliai irgi nepaiso vietos gyventojų (garsiai klausosi muzikos, laužo, šiukšlina ir pan.). Stebėdami šį procesą ir suprasdami abi konflikto puses gatvės darbuotojai gali duoti impulsą susidariusios padėties pokyčiui. Tai gali būti erdvių, kuriose susitiktų ir pasikalbėtų jauni žmonės su bendruomenės nariais, sukūrimas, geresnis bendruomenės narių supažindinimas su jaunų žmonių pasauliu ir jų poreikiais, jaunų žmonių sąmoningumo didinimas.

Praktiniai patarimai darbui su bendruomene

- Inicijuokite bendruomenės renginį, kuriame aktyvų vaidmenį užimtų vietos jauni žmonės.
- Įsitraukite į Vietos veiklos grupės veiklą ir ten atstovaukite jaunimo poreikiams.
- Kartu su gatvėje laiką leidžiančiais žmonėmis dalyvaukite bendruomenės organizuojamose akcijose, pavyzdžiui, tvarkant kaimynystės aplinką.
- Užmegzkite pagarbų santykį su vietos gyventojais, šalia kurių gyvenamosios erdvės arčiausiai renkasi jaunimo grupės.

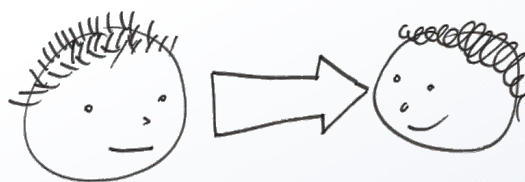
Kontaktų užmezgimo strategijos gatvėje

Žmonėms, anksčiau nesusidūrusiems su darbu gatvėje, kyla daug klausimų apie pirmąjį kontaktą su jaunimu gatvėje. Kaip atrodo pirmasis pokalbis su jais? Kaip jaunuoliai reaguoja į gatvės darbuotojus, ar būna agresyvių reakcijų? Kada gatvės darbuotojai prisistato, kas jie yra? Vien galvojant apie šį reiškinį žmonėms gali kilti įvairių emocijų, kaip nerimas, jaudulys, baimė. Iš tiesų, susipažinimo metu vyrauja neapibrėžtumas ir gatvės darbuotojai nežino, kokia bus pirmoji jaunų žmonių reakcija. Pirmojo kontakto metu iš dalies yra nustatomos ateities bendradarbiavimo galimybės bei gatvės darbuotojų ir jaunų žmonių bendravimo ribos.

Warner Kübler²⁴ išskiria tris kontaktų užmezgimo strategijas, kuriomis dažniausiai naudojasi gatvės darbuotojai:

- aktyvioji²⁵ kontaktų užmezgimo forma;
- netiesioginė kontaktų užmezgimo forma;
- pasyvioji kontaktų užmezgimo forma.

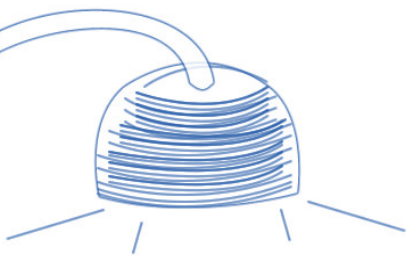
AKTYVIOJI KONTAKTŲ UŽMEZGIMO FORMA

Šis būdas užmegzti kontaktus dažniausiai pasireiškia, kai darbuotojai eina pas jaunus žmones, prisistato, kas jie yra, ir bando paaiškinti savo vaidmenį bei funkcijas. Vėliau gatvės darbuotojai ima reaguoti į *čia ir dabar* kylančias temas, situacijas ar jaunų žmonių tarpusavio santykius. Atsižvelgdami į tai darbuotojai gali pateikti konkrečius bendrų veiklų ar pagalbos galimybių pasiūlymus bei paskatinti atskirus žmones ar

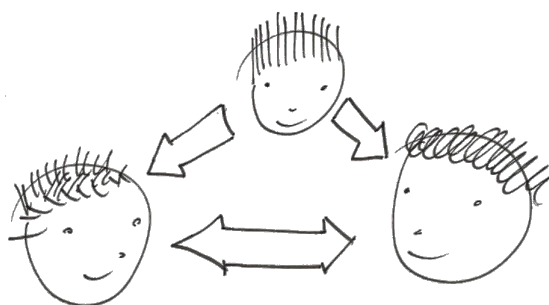
²⁴ Remiantis W. Specht leidiniu „Mobile Youth Work in the Global Context“, 2010.

²⁵ Anglų kalboje vartojama sąvoka *offensive form of establishing contacts* į lietuvių kalbą verčiama – *puolamoji kontaktų užmezgimo forma*. Visgi siekdam išvengti su šiuo vertiniu susijusių neigiamų asociacijų pasirinkome naudoti terminą *aktyvioji kontaktų užmezgimo forma*.

chebras kreiptis į juos. Tuomet jauni žmonės gali patys nuspręsti, kiek nori įsipareigoti bendradarbiaujančiame santykiyje, diktuoti jų intensyvumą ir gilumą.

NETIESIOGINĖ KONTAKTŲ UŽMEZGIMO FORMA

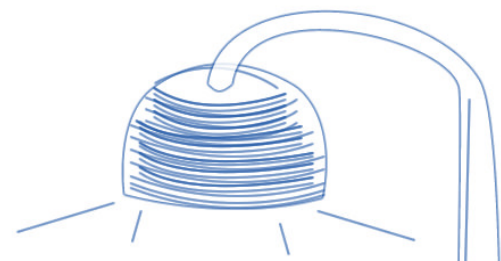

Netiesioginis kontaktų užmezgimas dažniausiai vyksta dalyvaujant „trečiajam“ žmogui – tarpininkui. Paprastai tarpininkas jaunuoliams pristato gatvės darbuotojus, paaiškina jų vaidmenį ir palydi susipažinimo procese. Ši kontaktų užmezgimo forma plačiai taikoma keičiantis darbuotojams, kai baigiantis darbą darbuotojas naują darbuotoją supažindina su jaunimu. Paprastai toks palydėjimas vyksta tol, kol naujo darbuotojo ir jaunų žmonių santykiyje ima rasti pasitikėjimas vienas kitu. Dar tarpininkais gali būti vietos gyventojai ar partneriai (kitų institucijų darbuotojai – mokytojai, socialiniai darbuotojai, jaunimo darbuotojai, seniūnas, kavinės ar baro savininkas ir t. t.), kurie turi gerą santykį su jaunais žmonėmis. Dažnai tarpininkais tampa ir patys jauni žmonės pristatydami ir supažindindami savo draugus su gatvės darbuotojais.

PASYVIOJI KONTAKTŲ UŽMEZGIMO FORMA

Dar kitaip gali būti vadinama *laukiančioji*, arba *gynybinė*, strategija. Paprastai darbuotojai reguliariai lankosi jaunų žmonių susibūrimo vietose, stebi, laukia ir esant

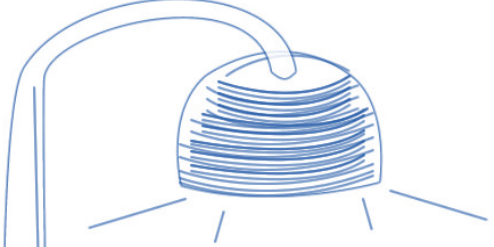

poreikiui stengiasi padėti jauniems žmonėms. Tai labai subtilus būdas užmegzti santykius, nes darbuotojai savo elgesiu ir buvimu kartu su jaunais žmonėmis turi demonstruoti atvirumą bei prieinamumą. Darbuotojai bendraudami su jaunimu priima jų taisykles ir bando prisitaikyti prie *chebros* socialinių struktūrų. Gatvės darbuotojai šitaip bendraudami su jaunimu nuolat signalizuoja apie savo pasiruošimą pokalbiams, kuriuos jauni žmonės gali patys inicijuoti jiems tinkamu momentu. Svarbu pabrėžti, jog pasyvus laukimas nėra tiesiog stovėjimas šalia laukiant, kol kas nors atsitiks, bet, atvirkščiai, tai labai intensyvus situacijų skaitymas ir bandymas atspindėti to, kas vyksta *tarp eilučių*.

Be aprašytų pirmojo kontakto užmezgimo formų neretai gatvės darbuotojai užmezga kontaktus įgyvendindami kitas savo užduotis. Pavyzdžiui, apklausdami jaunimą *jaunų žmonių situacijos tyrimo* metu, organizuodami vietos renginius, dalindami skrajutes ar prevencines priemones. Nepaisant darbuotojų sukauptos patirties, pirmojo kontakto metu vyraujantis neapibrėžtumas nesumažės. Gatvės darbuotojų užduotis – išbūti nepatogiose situacijose. Sunku įvertinti, kuri kontaktų užmezgimo forma yra tinkamiausia ar efektyviausia. Dažnai būdus užmegzti pirmuosius kontaktus padiktuoja aplinkybės. Pavyzdžiui, žaidimų aikštelėje, kur didelė atvira erdvė, labiau tiks *aktyvioji strategija*, o uždaroje patalpoje, kaip nedidelis prekybos centras ar kavinė, – *pasyvus laukimas*. Svarbiausia, kad gatvės darbuotojai atrastų savo stilių, kuris leistų skleisti kiekvieno darbuotojo autentiškam buvimui ir bendravimui su žmonėmis.

Keletas dalykų, kuriuos vertėtų žinoti siekiant užmegzti pirmąjį kontaktą

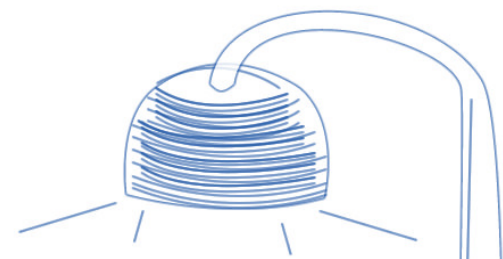
- Užmezgant pirmąjį kontaktą labai svarbus darbuotojų ramybe pasireiškiantis pasitikėjimas savimi. Tam gali padėti prisistatymo treniruotės, kurios įmanomos gatvės darbuotojų komandoje. Pabandykite ramiai, neskubėdami, šypsodamiesi, bet rimtai vienas kitam pasakyti: „Labas. Mano vardas Petras. Esu gatvės darbuotojas. Jau kuris laikas kartu su kolegomis lankomės jaunimo susibūrimo vietose ir ten susipažįstame su žmonėmis. Norime pakalbinti ir jus, o tada galėsime daugiau papasakoti apie tai, ką mes darome.“

- Pirmojo kontakto metu svarbu atkreipti dėmesį į neverbalinius signalus. Pastebėkite, kaip pasikeičia elgesys jums pradėjus su jaunuoliu bendrauti. Jeigu žmogus akivaizdžiai nusisuka, atsitraukia, nuleidžia galvą, susigūžia, – nespauskite jo, leiskite jam atsikvėpti. Arba atvirkščiai: jeigu žmogus yra atsipalaidavęs, ramiai kalba, nebijo pažiūrėti į akis, prieikite arčiau. Atkreipkite dėmesį ir į savo neverbalinę kalbą – kokią žinutę jūs siunčiate savo stovėseną, rankų laikysena ar gestais?

- Pabandykite suprasti, o vėliau kartu su kolega aptarti neadekvačias jaunų žmonių reakcijas pirmojo kontakto metu. Galbūt po ignoravimo, agresyviu elgesiu ar perdėtu pasipūtėliškumu slepiasi užslėptas santykio troškimas. Patirtis rodo, kad stiprus ilgalaikis santykis neretai užsimezga su jaunuoliais, kurie pirmojo kontakto metu elgėsi „keistai“.

- Pirmojo kontakto metu *neskubėkite! Neskubėkite! Neskubėkite!*
- Išėjimas laiku lygiai toks pat svarbus kaip ir gebėjimas aiškiai ir paprastai prisistatyti. Žmonės labai nemėgsta svečių, kurie nesupranta, kada tinkamas laikas išeiti namo.

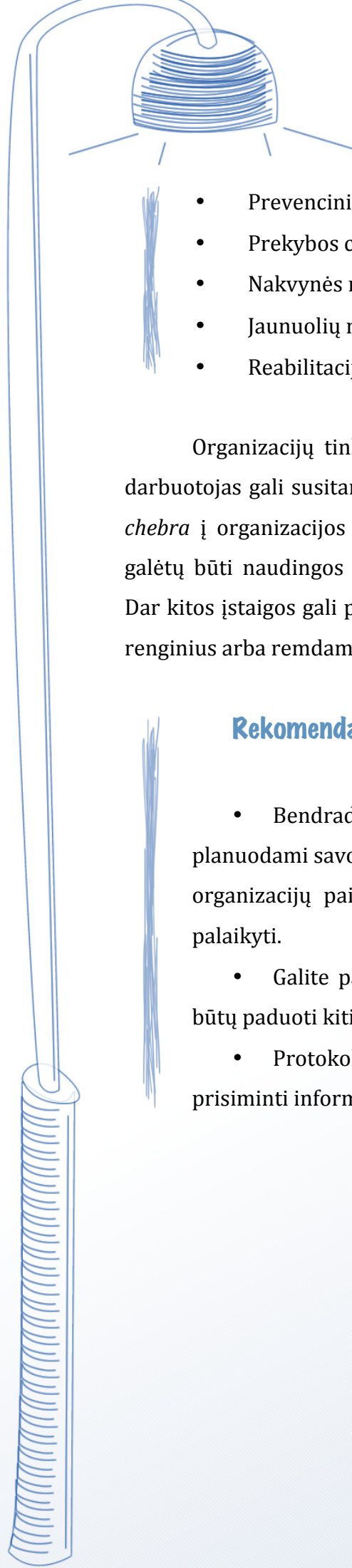
Organizacijų tinklas

Organizacijų tinklą sudaro įvairūs ryšiai su kitomis organizacijomis, kurie padeda įgyvendinti darbą gatvėje. Tokie ryšiai daro didelę įtaką šiai darbo formai efektyvinti. Kuo platesnis ir įvairesnis organizacijų tinklas, tuo daugiau galimybių atsiranda padėti jaunuoliams. Juk dažnai gatvės darbuotojas tampa pirma jungtimi tarp jaunų žmonių ir kitų organizacijų. Tinklo kūrimas ir palaikymas – nenutrūkstamas procesas, kuriame gatvės darbuotojai turėtų stengtis sukurti tvarius bendradarbiavimo santykius su kitų organizacijų darbuotojais ar kitais svarbiais asmenimis. Ryšių užmezgimas ir palaikymas prasideda nuo pirmo darbo gatvėje etapo „Teorinis ir praktinis aplinkos tyrinėjimas“ ir tęsiasi visą laiką, kol yra dirbama su jaunimu. Rekomenduojama apsilankyti vietos įstaigose bei organizacijose ir *gyvai* susipažinti su darbuotojais, kurie galėtų tapti resursu sprendžiant jaunuolių sunkumus ar organizuojant darbą. Taip pat vertinga prisijungti prie jau egzistuojančių tarpžinybinių susitikimų bei peržvelgti viso miesto ar net šalies organizacijas, kurios būtų naudingos dirbant su jaunais žmonėmis. Be to, iškilus poreikiui, gatvės darbuotojai gali patys inicijuoti skirtingų specialistų susitikimus konkreitiems atvejams spręsti.

Kadangi vis dar daug specialistų darbą su jaunimu gatvėje supranta skirtingai, svarbu, kad gatvės darbuotojai būtų pasiruošę pristatyti savo darbo specifiką bei kartu ieškotų bendradarbiavimo galimybių.

Specialistai, kuriuos rekomenduojama įtraukti į organizacijų tinklą

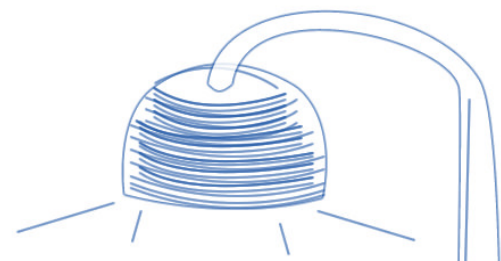
- Seniūnijų socialiniais darbuotojai.
- Vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojai.
- Atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių darbuotojai.
- Policijos pareigūnai.
- Socialinių centrų darbuotojai.
- Laisvalaikio ir sporto klubų darbuotojai.
- Su savanoryste dirbančių organizacijų darbuotojai.
- Mokyklos darbuotojai.

-
- Prevencinių programų įgyvendintojai.
 - Prekybos centrų administracijos ar saugos darbuotojai.
 - Nakvynės namų darbuotojai.
 - Jaunuolių mėgstamų kavinių personalas.
 - Reabilitacijos centrų darbuotojai.

Organizacijų tinklu galima pasinaudoti labai įvairiais būdais, pavyzdžiui, gatvės darbuotojas gali susitarti su darbuotojais, kad, esant poreikiui, galėtų ateiti su jaunuolių *chebra* į organizacijos patalpas ir ten vykdyti suplanuotas veiklas. Kitos organizacijos galėtų būti naudingos nukreipiant jaunuolius savanorystei ar socialinei pagalbai gauti. Dar kitos įstaigos gali prisidėti prie darbo su bendruomene, pavyzdžiui, organizuodamos renginius arba remdamos jaunuolių iniciatyvas it kita.

Rekomendacijos tinklo vystymui

- Bendradarbiavimo tinklų kūrimui reikia laiko ir energijos. Tad planuodami savo darbo laiką numatykite, kuriuo metu skirsite dėmesį naujų organizacijų paieškoms arba kontaktams su esančiomis organizacijomis palaikyti.
 - Galite paruošti savo darbo veiklos trumpą aprašymą, kurį galima būtų paduoti kitiems specialistams susitikimų metu arba persiųsti el. paštu.
 - Protokoluokite susitikimus su kitais specialistais, tai padės prisiminti informaciją ir susitarimus.

Saugumas

Gatvės darbuotojas, vykdydamas savo veiklą, gali susidurti su įvairiais rizikos veiksniais: žmonių emociniu ir fiziniu smurtu, ligomis, vagyste, nelaimingais atsitikimais ir panašiai. Šalyse, kur darbas gatvėje yra plačiai pripažintas, veikia tam tikri saugumo užtikrinimo kriterijai, kurių darbo gatvėje įgyvendintojai privalo laikytis, o gatvės darbuotojai yra papildomai apdraudžiami. Šiuo metu Lietuvoje viso to nėra, todėl kiekviena organizacija, vykdanči darba gatvėje, turi susikurti savo darbuotojų saugumo užtikrinimo sistemą, o kiekvienas darbuotojas ypatingai atidžiai įvertinti visas galimas rizikas.

Patarimai saugumo užtikrinimui organizaciniame lygmenyje

- Užmegzkite ryšius ir palaikykite juos su konkrečioje teritorijoje veikiančių įstaigų administracija: policijos komisariatu, mokykla, prekybos centru ir t. t.
- Užtikrinkite, kad visi gatvės darbuotojai turėtų darbuotojų pažymėjimus.
- Pasirūpinkite, kad darbuotojų komanda nuolat su savimi turėtų mobilųjį telefoną.
- Sudarykite sąlygas darbuotojams dirbant gatvėje susiekti su *budinčiu* žmogumi, kuris galėtų padėti esant sudėtingai situacijai.
- Užtikrinkite, kad gatvės darbuotojai su savimi turėtų pinigų nenumatytiems atvejams. Pavyzdžiui, esant poreikiui išsikviesti taksi, nusipirkti vandens ir t. t.
- Nuspręskite, ar arba kokiais atvejais gatvės darbuotojai gatvėje gali dirbti po vieną.
- Įsitikinkite, jog visada žinote, kada, kas kokioje teritorijoje dirba. Fiksuokite darbo pradžios ir pabaigos laikus. Tai ypač svarbu, jeigu jūs turite ne vieną gatvės darbuotojų komandą.
- Užtikrinkite, kad gatvės darbuotojai turėtų identifikacinius atributus. Tai gali būti tam tikros aprangos detalės (marškinėliai, džemperiai, liemenės, striukės, kepurės ir t. t.), priemonėms susidėti skirti krepšiai (kuprinės, rankinės ir t. t.) ar kiti aksesuarai (raktų pakabukai, apyrankės ir t. t.) su jūsų vykdomos programos užrašu ar logotipu.

Patarimai saugumo užtikrinimui darbuotojų komandos lygmenyje

- Prieš pradėdami darbą išanalizuokite ir kartu apžvelkite visus galimus rizikos faktorius konkrečioje teritorijoje: nesaugios gatvės, apšvietimas naktį, greičiausi būdai pasišalinti iš konkrečių erdvių (pavyzdžiui, prekybos centro) ir t. t.

- Aptarkite, kaip planuojate užmegzti kontaktus su naujais žmonėmis tamsiu paros metu. Aiškiai įvardinkite, į ką reikėtų atkreipti dėmesį tai darant.

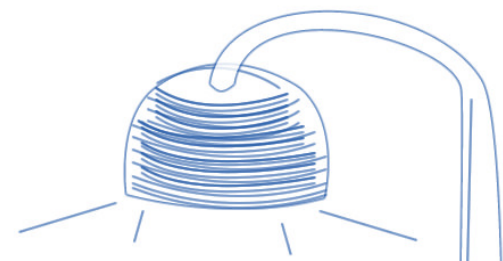
- Sugalvokite, aptarkite, užrašykite ir reguliariai pakartokite *pasišalinimo strategijas*. Tai gali būti sutartiniai ženklai arba frazės – juos panaudojus visa komanda kaip įmanoma greičiau ir nesukeldama papildomos įtampos pasitraukia iš *įtartinai rizikingų ar rizikingų* situacijų.

- Pagarbiai venkite fizinio kontakto bendraudami su gatvėje sutiktais žmonėmis.

- Kuprinėje turėkite pirštines ir dezinfekavimo kremą rankoms.
- Įsivardinkite galimas rizikas dirbant su apsvaigusiais žmonėmis.
- Gatvėje dirbdami keliese neišsiskirkite.
- Eidami dirbti į gatvę nepamirškite mobiliojo telefono.
- Prieš pradėdami darbą pasikalbėkite su savo kolega apie tai, kaip šiandien jaučiatės.

- Turėkite su savimi *savigynos aliarmo signalą* arba dujinį balionėlį.

- Atpažinkite ir priimkite savo arba situacijos ribotumą. Pavyzdžiui, kartais prieš rengiantis užmegzti kontaktą su nepažįstamais žmonėmis gatvės darbuotojams kyla negera nuojauta, jaučiamas neužtikrintumas. Tokiais atvejais neverskite savęs toliau stengtis. Intuicija gali jus apsaugoti.

Darbo gatvėje dokumentavimas

Gatvės darbuotojai susiduria su dideliu kiekiu informacijos, todėl, galvojant apie ilgalaikę perspektyvą, yra sudėtinga prisiminti svarbiausius momentus, susitarimus su jaunais žmonėmis ar pasiektus rezultatus.

Tad darbo dokumentavimas tampa svarbiu įrankiu.

- Padeda prisiminti įvykius ir susitarimus su jaunuoliais bei suteikia galimybę kitiems darbuotojams sekti darbo gatvėje procesą.
- Padeda matyti, su kokiais sunkumais tendencingai susiduria jaunuoliai. Atsižvelgiant į tai keliami darbo uždaviniai, išskiriami prioritetai ir pasirenkamos priemonės.
- Padeda tiesioginio darbo refleksijai. Pavyzdžiui, galima pastebėti, kokiam taške yra gatvės darbuotojų ir jaunuolio ar grupės santykis.
- Tai yra vienas iš būdų rinkti statistinę informaciją, kuri labai svarbi užsibrėžiant savo darbo tikslus, įvertinant pasiektus darbo rezultatus, didinant darbo efektyvumą bei įrodant vykdomo darbo prasmę finansuotojui ir plačiajai visuomenei.

Svarbu pabrėžti, kad darbo dokumentavimas turėtų užimti kiek įmanoma mažiau laiko ir tiesiogiai prisidėti prie bendro darbo proceso kokybės užtikrinimo.

Kaip bus dokumentuojama, gali nuspręsti patys darbo gatvėje įgyvendintojai atsižvelgdami į savo darbo specifiką ar *užsakovo* reikalavimus. Svarbu paminėti, kad dokumentuojant darbą reikia atsižvelgti į *konfidencialumo principą* ir jaunų žmonių asmeninių duomenų apsaugą. Tai reiškia, jog darbo protokolai turėtų būti pildomi be jaunuolių tapatybes nustatančios informacijos (pavyzdžiui, pavardžių, asmens kodų, gyvenamosios vietos adresų ir t. t.). Esant poreikiui gali būti pildomos asmeninės bylos ar individualios pagalbos planai, tačiau tuomet svarbu sulaukti jaunuolio sutikimo. Be tokio sutikimo pagalba vis tiek turi būti suteikiama.

Darbo gatvėje proceso metu paprastai yra protokoluojami:

- visi išėjimai į gatvę (netgi jeigu išėjimo metu nebuvo sutiktas nei vienas žmogus);
- jaunų žmonių grupių arba *chebrų* analizės;
- susitikimai su partneriais;
- individualios konsultacijos (esant jaunuolių sutikimui);
- susitikimai su jaunuolio šeimos nariais (esant jaunuolių sutikimui).

Išėjimo į gatvę protokolo pavyzdys

DATA: 2015 05 23

Darbuotojai: Pavardenė Vardenė, Vardenis Pavardenis

Aplankytos vietos:

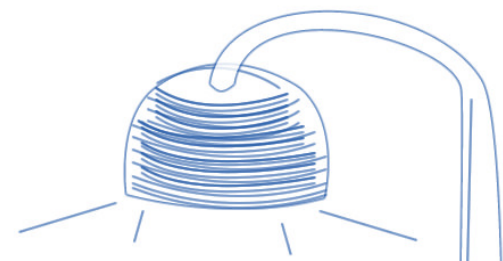
Vieta (Kiekvieną vietą įrašyti atskirame stulpelyje):	Laikas	Žmonių skaičius
Kampinės parduotuvės kiemas	~16:30	4
Mokyklos stadionas	~17:10	0
Parkelis prie mokyklos	~17:15	2
Stotelė „Žiedas“	~17:45	
Prekybos centras (suoliukai prie kasų)		

Susitikimai su jaunimu

Chebra / jaunuolis:	BMX chebrytė (Artis, Liukas, Mindė, Solveiga)							
Bendras žmonių skaičius:	4	Merginos	1	Vaikinai	3			
Laikas (Nuo kada iki kada):	16:30 – 17:00		Vieta:	Kampinės parduotuvės kiemas				
Amžius:	Apie 12 m	0	Apie 14 m	1	Apie 16 m	3	Apie 18 m ir daugiau	0
Susitikimo metu aptartos temos:	☐ Gatvės darbuotojų ir jaunuolių santykiai ☐ Santykiai šeimoje ☒ Situacija mokykloje ☐ Santykiai su bendraamžiais		☐ Suicidinės mintys ☐ Vartojimas (alkoholis) ☐ Vartojimas (narkotikai) ☒ Meilės tema ☐ Nusikalstamumas ☐ Patyčios		☐ Darbas ☒ Laisvalaikis ☐ Lytiniai santykiai ☐ Valgymo sutrikimai ☐ Rūkymas ☐ Kita:			

Chebra / jaunuolis:	Simona, Vaiva							
Bendras žmonių skaičius:	2	Merginos	2	Vaikinai	0			
Laikas (Nuo kada iki kada):	17:15 – 17:35		Vieta:	Parkelis prie mokyklos				
Amžius:	Apie 12 m	0	Apie 14 m	0	Apie 16 m	2	Apie 18 m ir daugiau	0
Susitikimo metu aptartos temos:	☐ Gatvės darbuotojų ir jaunuolių santykiai ☐ Santykiai šeimoje ☐ Situacija mokykloje ☐ Santykiai su bendraamžiais		☐ Suicidinės mintys ☐ Vartojimas (alkoholis) ☐ Vartojimas (narkotikai) ☐ Meilės tema ☐ Nusikalstamumas ☐ Patyčios		☐ Darbas ☐ Laisvalaikis ☐ Lytiniai santykiai ☐ Valgymo sutrikimai ☐ Rūkymas ☐ Kita:			

Susitikimo, pokalbių ir veiksmų istorija: (pildyti į bendrą lentelę visus svarbius dienos įvykius)	Svarbu atkreipti dėmesį: (atvejai, galimos rizikos, sunkumai)
<p>BMX chebrytė. Kai atėjome, chebrytė laukė savo draugų. Iš pradžių kalbėjome bendromis temomis, bet daugiausiai apie tai, kaip kam sekasi. Vėliau Artis pradėjo pasakoti, kaip jam sekasi mokykloje...</p> <p>Simona ir Vaiva. Mums ateinant merginos iš pradžių bandė apsimesti, kad mūsų nepažįsta, tačiau mums šūktelėjus ir pamojavus jos sureagavo. Priėję jautėme, kad su merginomis susipažinome vos prieš keletą savaičių, todėl...</p>	Solveiga pradėjo draugauti su Liuku.
Susitarimai: BMX chebrytė. Susitarėme, kad kitą savaitę daugiau pakalbėsime apie galimybę kartu žiūrėti filmą.	

Darbuotojų komanda ir palaikymas

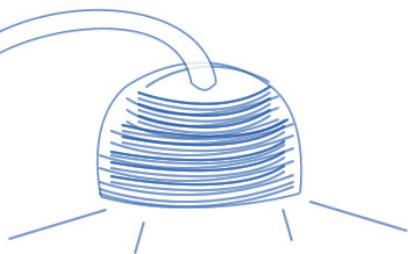
Dirbant gatvėje, kur nėra saugančių sienų, aplinkybės greitai keičiasi bei vyrauja neapibrėžtumas, egzistuoja vos keli dalykai, kuriais gatvės darbuotojai gali pasikliauti. Vienas iš jų tai komanda. Neturėdami daugybės įrankių ar iš anksto paruoštų programų darbuotojai yra priversti improvizuoti remdamiesi turimais įgūdžiais, patirtimi, profesinėmis žiniomis, intuicija.

Skirtingos patirtys rodo, jog egzistuoja įvairūs keliai, kaip žmonės „ateina“ į šią profesinę sritį. Vieni, visų pirma, įgyja išsilavinimą, studijuodami socialinius mokslus, geriausiu atveju socialinį darbą, socialinę pedagogiką ar psichologiją. Kiti auga savanoriaudami ir tik vėliau ima siekti formalaus profesinio pripažinimo. Darbas gatvėje su jaunimu reikalauja aukšto lygio kompetencijos, todėl svarbu, kad būsimas gatvės darbuotojas ne tik turėtų išsilavinimą, bet ir tam tikras asmenines kompetencijas arba atvirkščiai.

Keletas gatvės darbuotojams būtinų bendrųjų ir specialiųjų kompetencijų

- Nuoširdumas ir buvimas atviram sau bei kitiems.
- Stiprūs bendravimo įgūdžiai.
- Gebėjimas pasakyti „ne“. Savo profesinių ir asmeninių ribų suvokimas.
- Gebėjimas dirbti komandoje.
- Mokėjimas būti ir veikti neapibrėžtose situacijose.
- Stebėjimo įgūdžiai bei gebėjimas suvokti, kas vyksta aplink.
- Buvimas jautriu ir pagarbiu skirtumams, kultūrai, etniškumui, rasei, lyčiai, religijai ir t. t.
- Gebėjimas tinkamai ir pagarbiai kvestionuoti negatyvų žmonių elgesį.
- Reflektyvumas ir kritiškumas vertinant savo darbą.
- Nuoseklumas: darymas to, ką galvoji, ir atvirkščiai.
- Geri konfliktų valdymo įgūdžiai.
- Humoro jausmas.

Kaip ir kiekviename komandiniame darbe, taip ir darbant gatvėje atskirų žmonių kompetencijos yra labai svarbios, tačiau vien to nepakanka. Nesant tinkamai palaikymo sistemai netgi geriausi darbuotoja ima klysti, pasimeta ar perdega.

Dalykai, į kuriuos verta atkreipti dėmesį kuriant komandos palaikymo sistemą

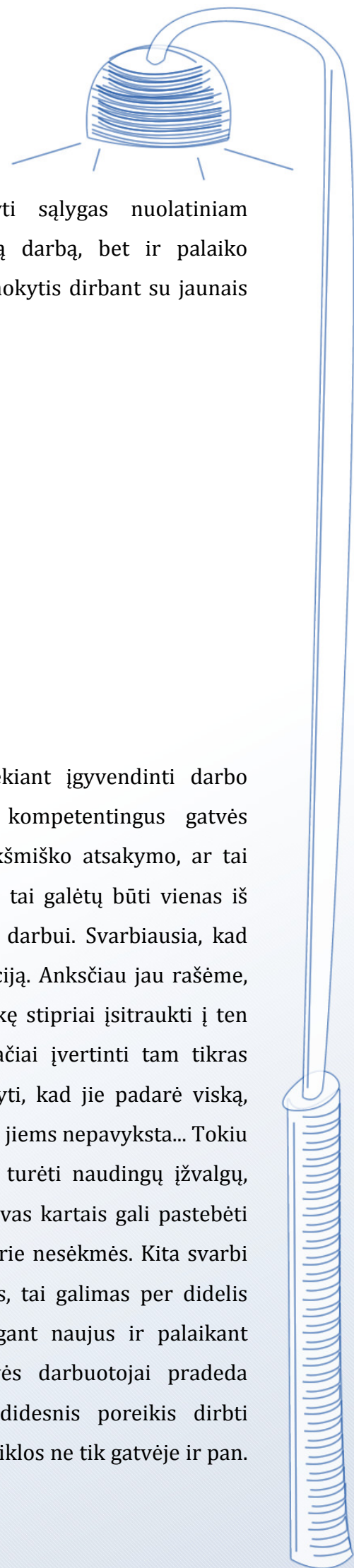
KOMANDINIAI SUSITIKIMAI. Daug laiko praleisdami gatvėje ir ten dirbdami su jaunais žmonėmis darbuotojai neretai gali jaustis vieniši. Todėl labai svarbūs tampa reguliarūs komandiniai susitikimai, kurių metu skiriama užtektinai laiko kasdieninio darbo refleksijai, sprendžiami „einamieji“ klausimai. Jeigu gatvėje darbuotojai būna skirtingu laiku, tai šie susitikimai taip pat gali padėti užtikrinti sklandų informacijos apsikeitimą bei vienodą dileminių situacijų suvokimą. Rekomenduojama, kad tokie susitikimai vyktų bent kartą per savaitę.

„ŽVILGSNIS IŠ ŠALIES“. Mezgant ir palaikant santykį su jaunais žmonėmis gatvėje dažnai kyla įvairių jausmų: džiaugsmas, pyktis, nusivylimas, sutrikimas ir pan. Tokiomis aplinkybėmis dirbant ilgesnį laiką tampa vis sunkiau nesutrikinti, neužstrigti ir neperdegti. Būtent dėl to svarbu darbuotojų nepalikti vienų pačių. Gatvės darbuotojams rekomenduojama reguliari supervizija ar intervija.

Intervizija – tai kvalifikacijos kėlimas bei savitarpio palaikymas, vykstantis tos pačios srities profesionalų grupėje. Intervizijos metu specialistai dalijasi savo darbo patirtimi, kartu ieško būdų profesiniams sunkumams išspręsti.

Supervizija – tai profesionali konsultacinė pagalba specialistams, susiduriantiems su sudėtingomis, kompleksinėmis situacijomis ir norintiems jas spręsti. Kvalifikuotas supervizorius gali padėti į situaciją pažvelgti iš šalies ir įvardyti problemas, o dalyvaujantieji procese mokosi patys jas išspręsti. Supervizija gali būti individuali, komandinė, grupinė ar organizacijos.

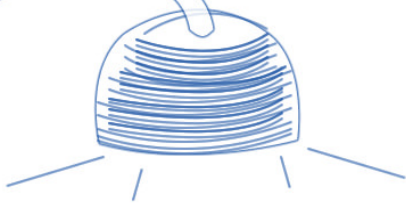
Daugiau apie superviziją galite sužinoti internetiniame puslapyje www.supervizija.lt

MOKYMASIS. Gatvės darbuotojams svarbu sudaryti sąlygas nuolatiniam mokymuisi. Mokymasis ne tik padeda užtikrinti kokybišką darbą, bet ir palaiko darbuotojų motyvaciją. Temos ir sritys, kuriose verta nuolat mokytis dirbant su jaunais žmonėmis gatvėje:

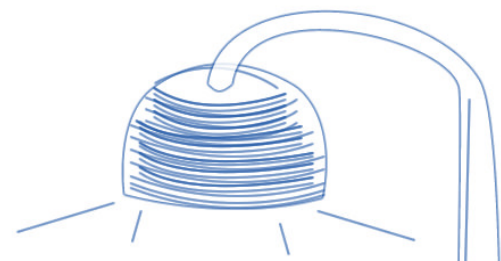
- bendradarbiavimas ir darbas komandoje;
- konfliktų valdymas;
- veikimas neapibrėžtose situacijose;
- darbas su grupėmis;
- saugumas darbe su jaunimu;
- lytinis švietimas;
- alkoholio vartojimo prevencija;
- narkotikų vartojimo prevencija;
- teisiniai darbo su jaunimu aspektai.

KOMANDOS PALYDĖJIMAS. Svarbu suvokti, kad siekiant įgyvendinti darbo gatvėje programą neužtenka turėti tik kvalifikuotus ir kompetentingus gatvės darbuotojus, jiems reikia ir vadovauti. Turbūt nėra vienareikšmiško atsakymo, ar tai būtina turi būti atskiras žmogus, kuris gatvėje nedirba, o gal tai galėtų būti vienas iš gatvės darbuotojų, kuris dalį savo laiko skiria netiesioginiam darbui. Svarbiausia, kad gatvės darbuotojų komandoje kažkas turėtų vadovavimo funkciją. Anksčiau jau rašėme, kad gatvės darbuotojai daug laiko praleisdami gatvėje yra linkę stipriai įsitraukti į ten vykstančius procesus, todėl jiems gali darytis sunku adekvačiai įvertinti tam tikras situacijas. Pavyzdžiui, gatvės darbuotojams kartais gali atrodyti, kad jie padarė viską, siekdami užmegzti santykį su konkrečia jaunuolių *chebra*, tačiau jiems nepavyksta... Tokiu atveju komandos vadovas sekdamas visą darbo procesą gali turėti naudingų išvalgų, padedančių nenuleisti rankų. Arba atvirkščiai: komandos vadovas kartais gali pastebėti per didelį darbuotojų įsitraukimą, kuris ilgainiui gali nuvesti prie nesėkmės. Kita svarbi priežastis, kodėl gatvės darbuotojams yra reikalingas vadovas, tai galimas per didelis gatvės darbuotojų užimtumas. Pradėjus dirbti gatvėje, mezgant naujus ir palaikant ankstesnius santykius su jaunais žmonėmis, ilgainiui gatvės darbuotojai pradeda įsitraukti į skirtingų darbo grupių veiklą, atsiranda vis didesnis poreikis dirbti atstovaujамąjį darbą, su jaunuoliais pradedamos organizuoti veiklos ne tik gatvėje ir pan.

Tokiu būdu gatvės darbuotojai ima vis mažiau leisti laiko gatvėje, o tai reiškia, kad atsiranda didžiulė rizika prarasti darbo esmę. Susiklosčius tokiai situacijai, komandos vadovas turėtų prisiimti dalį šių atsakomybių, kad darbuotojai galėtų skirti daugiau laiko tiesioginiam darbui gatvėje. Galų gale gatvės darbuotojai labai dažnai patiria frustraciją dėl perdėtų „užsakovų“ ir visuomenės lūkesčių jų darbui. Deja, kartais gatvėje ne viskas vyksta taip greitai arba taip, kaip mes norėtume. Būtent tai turėtų priminti komandos vadovas.

Svarbu paminėti dar keletą dalykų, apie kuriuos iki šiol nerašėme. Nors Europoje egzistuoja daugybė įvairių darbo gatvėje praktikų, viena iš plačiai taikomų taisyklių yra ši: gatvėje nedirbti po vieną. Tai ypatingai svarbu keliais atvejais: darbo gatvėje programos įgyvendinimo pradžioje, pradėjus dirbti naujam darbuotojui bei mezgant santykį su nepažįstamais jaunuoliais ar *chebromis*. Be to, du gatvės darbuotojai gatvėje yra kur kas labiau pastebimi, lengviau megzti kontaktą su didesnėmis žmonių grupėmis. Kitas labai svarbus aspektas – skirtingų lyčių darbuotojai. Yra siektina, kad vienu metu gatvėje dirbtų vyras ir moteris. Toks komandos sąstatas padeda pasiekti skirtingo amžiaus grupes, megzti santykį su vaikiniais ir merginomis, pastebėti skirtingus dalykus bei didina darbuotojų saugumą. Pavyzdžiui, dvi moterys gali jaustis nejaukiai kalbindamos nepažįstamų, piktai atrodančių vaikinų grupę arba du vyrai norėdami susipažinti su 14 metų merginomis. Tačiau, kaip jau anksčiau minėjome, tai yra nusistovėjusios praktikos, kurioms galimos pačios įvairiausios išimtys.

Gatvės darbuotojo dilemos

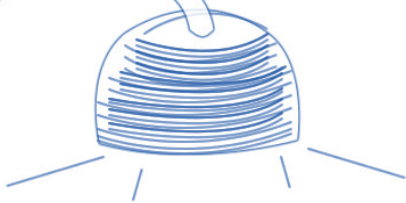
Dirbdami su jaunimu gatvėje darbuotojai nuolat susiduria su dileminėmis situacijomis. Paprastai tokiais atvejais nėra vieno teisingo būdo, kaip pasielgti, o netgi situacijai išsprendus kyla dvejonių ir klausimų – ar aš viską padariau gerai? O gal reikėjo daryti kitaip? Dažniausiai tokiose situacijose darbuotojas, priimdamas sprendimus, remiasi savo vertybine laikysena, turima asmenine ir profesine patirtimi, intuicija.

Šiame skyrelyje visos aprašytos dileminės situacijos yra atsitikusios realybėje. Darbuotojų pasirinkti sprendimai taip pat buvo tikri. Siekiant išlaikyti konfidencialumą vardai, vietos ar įvykių sekos yra pakeista.

ROLANDO ISTORIJA

Gatvės darbuotojo pasakojimas

Kartą susipažinome su porele – Monika ir Rolandu. Jie, skirtingai nei kiti to kiemo jaunuoliai, pasižymėjo ypač gerais bendravimo įgūdžiais, buvo tvarkingai apsirengę, mėgstami kitų jaunuolių. Laikui bėgant jie išsiskyrė. Monika susirado kitą vaikiną, jos gatvėje praktiškai nebematėme, o Rolando situacija prastėjo. Vis dažniau iš kitų jaunuolių išgirdavome, kaip vaikinai apsigovė, susimušė. Rolandą vis dažniau sutikdavome prekybos centre šalia lažybų punkto. Ėmėme vis daugiau ir atviriau bendrauti. Vieną eilinę darbo dieną jį vėl sutikome. Rolandas atrodė labai prastai. Pamušta akis, drebančios rankos, matoma įtampa veide. Jis visokiausiais būdais bandė prasimanyti pinigų: siūlėsi parduoti savo telefoną, bandė išlošti šunų lenktynėse. Pradėjus kalbėti jis ne iš karto, bet papasakojo, kad yra prasiskolinęs. Jį jau vakar sumušė ir grasino, kad jeigu negrąžins skolos iki rytojaus 16 val., užmuš. Bandėme su juo kalbėti, kad daiktų pardavimas ir pinigų „statymas“ lažybose situacijos nepakeis. Ieškojome resursų šeimoje, svarstėme galimybę kreiptis į policiją, tačiau jam buvo sunku sutelkti dėmesį, o galų gale nebaigęs pokalbio su mumis jis išėjo. Atrodė, kad artėja kažkas labai blogo. Kitą rytą savo komandoje vis dar kalbėjome apie Rolandą. Jautėme, kad jam kyla reali grėsmė, jautėme, kad jis nemeluoja ir labai norėjome padėti... Manėme, kad tai gali būti šansas mūsų turimo santykio lūžiui. „Galbūt jeigu jam šitoje situacijoje padėsime, jis ims mumis labiau pasitikėti, galėsime pradėti reguliarių darbą“, – svarstėme komandiniame susitikime. Galų gale nusprendėme jam paskolinti reikiamą sumą

pinigų – sąlyga, kad jis įsipareigos skolą mums atiduoti dalimis bei visą tą laikotarpį susitikinęs su vienu iš mūsų. Parašėme žinutę Rolandui. Jo pirmasis atsakymas buvo toks: „Ne, aš nenoriu iš jūsų skolintis pinigų.“ Visgi po apsikeitimo dar keliomis žinutėmis įkalbėjome jį ateiti ir pasikalbėti apie tai. Iš pradžių sutartu laiku jis nepasirodė, bet vėliau pats paskambino ir pasakė, kad sutinka su mūsų sąlygomis. Susitikome, ilgai kalbėjome ir galų gale paskolinome Rolandui 130 litų.

Po tos dienos Rolandas ėmė mūsų vengti. Mes jo ieškodavome, tačiau susitikimų scenarijus kartodavosi. Jis pinigų neturėjo, žadėjo atiduoti artimiausiu metu. Dar po kelių mėnesių vaikiną iš vis nebesutikdavome, o galų gale sužinojome, kad jį išsiuntė į socializacijos centrą.

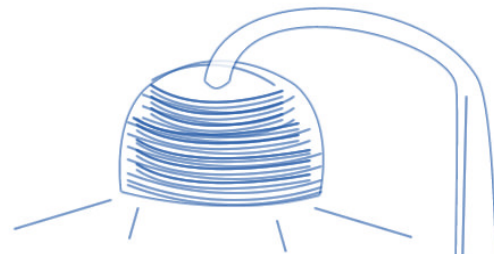
Rolandas iki šiol pinigų negrąžino, ryšių su Rolandu taip pat nebepalaikome. Kai paskolinome vaikinui pinigus, labai greitai supratome, kad padarėme klaidą. Dabar galvojame, kad Rolandas visais įmanomais būdais (taip, kaip jis mokėjo) bandė išsaugoti turimą santykį su mumis. Jis nenorėjo skolintis pinigų, neatėjo sutartu laiku, bet mes jį įkalbėjome. Gali būti, kad vaikiną nujautė, jog jis pasiskolintų pinigų mums neatiduos, o tai reikš mūsų bendravimo pabaigą.

Ko šioje situacijoje galima išmokti?

- Dirbant gatvėje niekada nereikia skolinti pinigų, net jeigu tai atrodo vienintelė išeitis!
- Gatvės darbuotojai turi būti ypatingai atidūs skaitydami žmogaus reakcijas. Kartais žmonės gali viską pasakyti žodžiais, o kartais jie kalba veiksmais.
- Gatvės darbuotojai negali išgelbėti viso pasaulio. Svarbu, kad darbuotojai aiškiai suvoktų savo ribotumą.

Klausimai pasvarstymui

- Kaip jūs pasielgtumėte šioje situacijoje?
- Kas privertė gatvės darbuotojus paskolinti pinigų Rolandui?
- Kokia šioje situacijoje galima reali pagalba Rolandui?
- Ką būtų galima daryti kitaip?

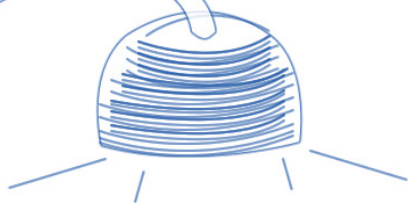
JOKŪBO ISTORIJA

Gatvės darbuotojo pasakojimas

Jie buvo pozityvūs, įdomūs žmonės. Dalis chebrytės domėjosi alternatyvia kultūra, kartu klausydavosi muzikos, vaikinai mėgo piešti graffiti. Nors jiems buvo svarbu išsiskirti, užsiimti sava veikla, jie dažnai leisdavo laiką su kitais kiemo jaunuoliais. Visi kartu jie vakarais žaisdavo krepšinį, futbolą arba tiesiog būdavo kartu. Ilgainiui mums su jais praleidžiant vis daugiau laiko jaunimėlis pradėjo kalbėti apie „pagėrimus“, žolės parūkymą. Viena vertus, jie savo pasakojimais tikrino mūsų ribas, kita vertus, jautėsi, kad daliai jaunų žmonių tokios „linksmybės“ tampa kasdienybe. Jokūbas buvo vienas iš tų, kuris daug ir atvirai kalbėdavo svaiginimosi temomis. Tuo metu jis buvo chebros klounas, visų linksmintojas. Jis išsiskyrė savo humoro jausmu, elgesiu ir požiūriu į gyvenimą.

Nors su tais jaunuoliais praleidome pakankamai daug laiko, vasarai pasibaigus jie išsiskirstė. Taip jų vienoje vietoje daugiau niekada nesutikome. Maždaug po metų pertraukos savo darbui naudojamoje feisbuko paskyroje pastebėjau, kad Jokūbas savo feisbuko sienoje pradėjo labai dažnai dalintis užuominomis apie marihuanos ir kitų narkotikų vartojimą. Kartais jo parašymai stipriai provokuodavo jo bendraamžius. Pasirodė keistos nuotraukos, nerišlūs pasisakymai. Parašiau Jokūbui feisbuko asmeninę žinutę norėdamas pasidomėti, kaip jam dabar sekasi. Nuo tada prasidėjo intensyvus mūsų susirašinėjimas. Jokūbas iš karto davė suprasti, kad jo gyvenimas šiuo metu labai chaotiškas. Vaikinas dažnai man rašydavo pavartojęs, todėl susirašinėjimas labiau priminė minčių srautą, o ne konstruktyvų bendravimą. Jis nevalgė atvirauti apie konfliktiškus santykius su tėvais, narkotikus bei prastą situaciją mokykloje. Kita vertus, jis nuolat provokuodavo mane visai vadindamas, uždavinėdamas labai asmeniškus klausimus, rašydamas visas kylančias fantazijas apie mane. Nors kartais būdavo labai sunku, stengiausi nepasiduoti jo provokacijoms ir nenutraukiau susirašinėjimo, neteisčiau jo, nedariau jokių išvadų, nedalinau patarimų. Stengiausi tiesiog atspindėti Jokūbo elgesį ir jausmus.

Netrukus Jokūbo feisbuko profilis tiesiog sproginėjo. Per dieną jis įkeldavo bent kelis šimtus viešų pasisakymų, tada pasirodė jo nuogo kūno nuotraukos, o dar po kelių dienų jis dingo. Jam dingus buvo labai neramu. Galėjau tik įsivaizduoti, kas Jokūbui nutiko. Neturėjau, ko paklausti, nes nepalaikiau kontakto nė su vienu jam artimu žmogumi, o santykis su jo draugais jau seniai buvo nutrūkęs. Be to, po to, kas vyko Jokūbo feisbuko sienoje, nebuvau

tikras, ar dar yra bent vienas jo draugas, kuris jį palaiko. Grauzė sąžinė, kad mūsų susirašinėjimas niekur nenuvedė. Ėmiau galvoti, o gal reikėjo būti aktyvesniam? Gal reikėjo veikti anksčiau, užmegzti kontaktą su jo mokykla, jo draugais, tėvais? Gal bendraudamas su Jokūbu turėjau nebijoti sugriauti ir taip trapų mūsų santykių bei labai aiškiai jam pasakyti, ką galvoju apie jo elgesį ir narkotikų vartojimą?

Maždaug po pusės metų vieną vakarą vaikščiojau visai kitoje miesto dalyje ir staiga mano vardą šūktelėjo Jokūbas. Vaikinas priėjo prie manęs, džiaugsmingai pasisveikino ir pradėjo atsiprašinėti už viską, ką prirašė feisbuke. Pradėjęs kalbėti jis papasakojo, kad tuo metu labai daug vartojo, išgyveno krizę, o visą tą laiką, kol buvo dingęs, gydėsi. Jokūbas ypatingai šiltai bendravo su manimi, dalinosi ateities planais, domėjosi mūsų veikla socialiniame centre.

Ko šioje situacijoje galima išmokti?

- Dirbant gatvėje susitikimai su žmonėmis gali būti labai trumpi. O kartais jie būti ilgi, tačiau dėl pasikeitusių aplinkybių jie gali labai greitai nutrūkti. Gatvės darbuotojai ne visada turi pakankamai laiko pamatyti, pažinti ir įvertinti žmogaus situaciją. Kartais jiems labai svarbu pasikliauti savo intuicija.
- Darbo gatvėje rezultatams pamatyti ir juos pamatuoti reikia laiko. Nuo pirmojo gatvės darbuotojo ir Jokūbo susitikimo iki jų pokalbio mieste praėjo maždaug dveji metai.

Klausimai pasvarstymui?

- Kokie momentai šioje istorijoje buvo esminiai?
- Kuo šioje istorijoje ypatinga gatvės darbuotojo laikysena?
- Kaip jūs gatvės darbuotojo vietoje internetu bendrautumėte su Jokūbu?

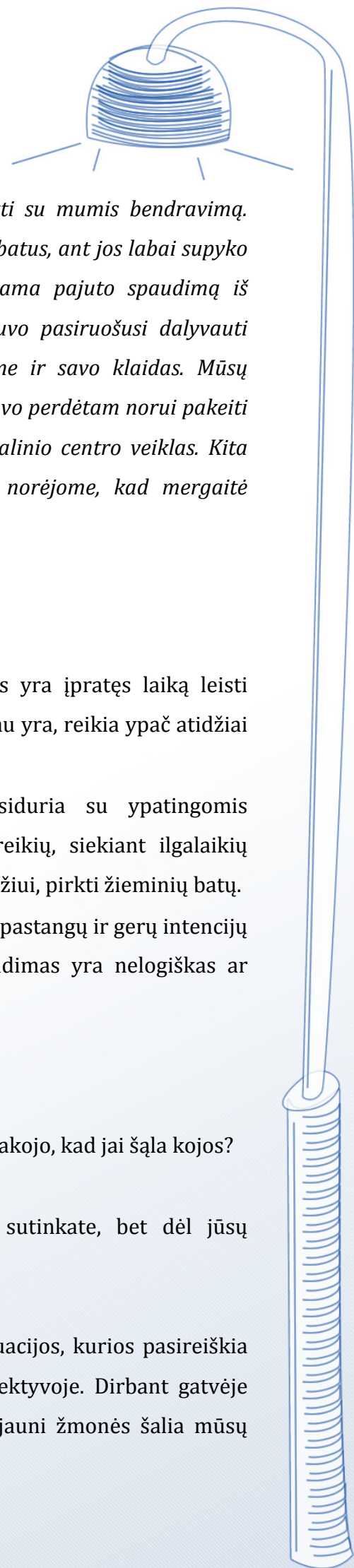
VERONIKOS ISTORIJA

Gatvės darbuotojo pasakojimas

Su Veronika susipažinome žiemą viename iš prekybos centrų. Nors Veronika buvo pakankamai vaikiška, jai tuo metu buvo apie 13 metų. Pirmą kartą mergaitę pamatėme prekybos centre įsikūrusioje elektroninių prekių parduotuvėje. Ji kartu su savo drauge Ingrida ten žaisdavo kompiuteriais. Veronika ir Ingrida išsiskyrė iš savo bendraamžių. Nuo pirmo kontakto matėsi, kad abi mergaitės patiria skurdą ir nepriežiūrą. Mūsų susitikimams dažnėjant stipresnis santykis mezgėsi su Veronika, o su Ingrida nebesusitikdavome.

Pirmą kartą užkalbintos mergaitės buvo labai nedrąšios, atsargiai rinko žodžius, daug apie save nepasakojo. Nors jau antro ar trečio susitikimo metu Veronika ėmė noriai su mumis bendrauti. Ji džiaugdavosi mūsų apsilankymais, kartu žaisdavo kortomis, šaškėmis, kalbėdavosi su mumis apie savo draugus, brolių, situaciją šeimoje. Nuo pat pradžių pastebėjome, kad Veronika yra „laukinis“ vaikas, jai patiko gatvėje leisti laiką, jai patiko būti nekontroliuojamai, užsiimti ta veikla, kuri šauna į galvą. Turbūt dėl to su kolegomis kalbėdami tarpusavyje akcentavome, kad skubėti neverta. Planavome kiek įmanoma daugiau laiko stiprinti santykį gatvėje ir tik vėliau galvoti apie kažkokią konkretesnę pagalbą. Bent keletą kartų per savaitę susitikdami su Veronika ir leisdami su ja laiką vis labiau pradėjome rūpintis jos prastomis gyvenimo sąlygomis. Tai lėmė, kad ėmėme mergaitę įsivaizduoti kaip vieną iš mūsų socialinio centro vykdomų programų dalyvę. Kalbėjome apie tai su Veronika, tačiau ji pakankamai atsargiai žiūrėjo į mūsų siūlomas veiklas už prekybos centro ribų. Kaip tik tuo metu žiema įsibėgėjo, krito oro temperatūra, o Veronika vis dar vaikščiojo su vasariniais sportbačiais. Mergaitė ėmė skųstis, kad jai lauke labai šalta, o mama neturi pinigų naujiems drabužiams. Po ilgų diskusijų komandoje nusprendėme, kad pakviesime Veroniką ateiti į socialinį centrą, o kai ji pradės pas mus lankytis, nupirksime jai batus. Vėliau viskas vyko taip, kaip planavome. Veronika atėjo, nupirkome jai batus, dėl socialinio centro lankymo susisiekiame su jos mama, to mikrorajono socialine darbuotoja.

Po kelių savaičių mergaitė nustojo lankyti socialinį centrą. Veronika visiškai nutraukė ryšius su mumis. Ji neatsakinėjo į darbuotojo skambučius ir feisbuko žinutes. Nors Veroniką iki šiol matome tame pačiame prekybos centre, ji vos tik pamačiusi mus pabėga.

Sunku paaiškinti, kas tiksliai privertė Veroniką nutraukti su mumis bendravimą. Galime tik spėlioti: galbūt Veronikos mama, pamačiusi naujus batus, ant jos labai supyko ir uždraudė su mumis bendrauti? Galbūt Veronika ar jos mama pajuto spaudimą iš seniūnijos socialinės darbuotojos? O gal mergaitė tiesiog nebuvo pasiruošusi dalyvauti struktūruotoje veikloje? Reflektuodami šią situaciją suprantame ir savo klaidas. Mūsų planas neskubėti buvo neįgyvendintas. Tuo metu neatsilaikėme savo perdėtam norui pakeiti situaciją „čia ir dabar“ ir per greitai Veroniką įtraukėme į socialinio centro veiklas. Kita mūsų klaida buvo nupirkti batai. Nors taip elgdami mes norėjome, kad mergaitė nesusaltų, bet kartu užkrovėme nemažą atsakomybę ant jos pečių.

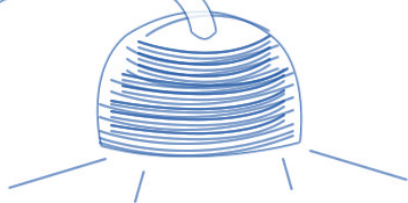
Ko šioje situacijoje galima išmokti?

- Siekiant sukurti tvirtą santykį su žmogumi, kuris yra įpratęs laiką leisti gatvėje, svarbu neskubėti. Netgi tada, kai atrodo, kad santykis jau yra, reikia ypač atidžiai rinktis tolimesnius bendradarbiavimo būdus.
- Nors gatvės darbuotojai dažnai tiesiogiai susiduria su ypatingomis situacijomis, kai žmogus negali patenkinti savo bazinių poreikių, siekiant ilgalaikių rezultatų nereikėtų daryti daugiau nei tavo „užsakymas“. Pavyzdžiui, pirkti žieminių batų.
- Gatvės darbuotojai turėtų suvokti, kad nepaisant jų pastangų ir gerų intencijų galutinį sprendimą priima pats žmogus; netgi jei toks sprendimas yra nelogiškas ar sunkiai suvokiamas, su juo reikia sutikti.

Klausimai pasvarstymui

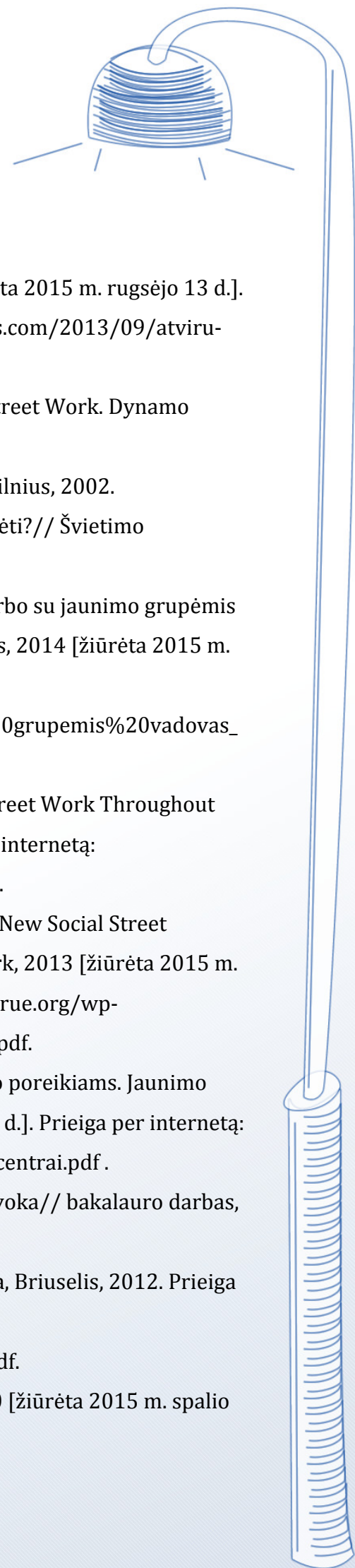
- Kaip jūs būtumėt pasielgę po to, kai Veronika papasakojo, kad jai šąla kojos?
- Ką jūs darytumėt kitaip šioje Veronikos istorijoje?
- Kaip elgtumėtės su žmogumi, kurį jūs dažnai sutinkate, bet dėl jūsų nepasisekusio bendradarbiavimo jis nuo jūsų bėga?

Šiame skyrelyje buvo aprašytos ir aptartos dileminės situacijos, kurios pasireiškia ilgalaikėje gatvės darbuotojų ir jaunų žmonių santykių perspektyvoje. Dirbant gatvėje labai dažnai kyla ir kiti įvairūs klausimai: kaip reaguoti, kai jauni žmonės šalia mūsų

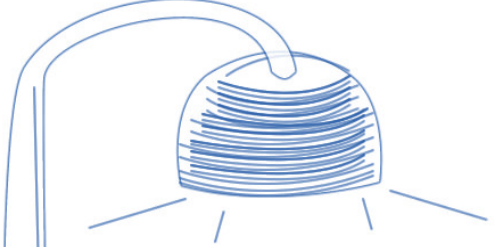
vartoja alkoholi? Ką atsakyti, jeigu jaunuolis prašo cigarečių? Ką daryti, jeigu pamatome juos vagiančius? Ir t. t. Atsakymus į tokius klausimus dažniausiai randa patys gatvės darbuotojai priklausomai nuo išsikeltų darbo tikslų, sutartos bendros laikysenos, turimų resursų ir kitų aplinkybių. Sveikintina, jeigu darbuotojai jau iš anksto būna aptarę galimus reagavimo būdus.

Svarbu paminėti, kad įvairios dileminės situacijos yra gatvės darbuotojų kasdienybė, todėl būtų naivu tikėtis iš anksto žinoti visus klausimus ir visus atsakymus. Netgi didelę patirtį turintys darbuotojai daro klaidų. Profesinių nesėkmių slėpimas arba perdėtas savęs kaltinimas – vienos iš didžiausių klaidų. Dileminių situacijų analizė – puikus būdas mokytis ir kelti savo kompetencijas. Dirbant tokiomis sąlygomis, kai susiduriama su vis naujais iššūkiais, svarbiausia suprasti savo, kaip gatvės darbuotojų, vaidmenį jaunų žmonių gyvenime, organizacijoje, kurioje dirbama bei bendroje pagalbos sistemoje. Jau anksčiau rašėme apie gatvės darbuotojų komandos palaikymo sistemą (komandiniai susitikimai, intervizija, supervizija), kuri turėtų padėti rasti tinkamiausius atsakymus į kylančius klausimus darbe su jaunimu.

Literatūra

1. Atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, 2013 [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 13 d.]. Prieiga per internetą: <https://neformaliai.files.wordpress.com/2013/09/atviru-jaunimo-centru-ir-erdviu-koncepcija.pdf>.
2. Boéve E., Toussaint Ph. The Role of Group Action in the Street Work. Dynamo International – Street Workers Network. Briuselis, 2012.
3. Eigminas K. Kas yra bachuras?: Žodžių istorijos etiudai. Vilnius, 2002.
4. Emocinis socialinis ugdymas. Kas tai? Kuo gali mums padėti?// Švietimo problemos analizė. 2009, Nr. 10 (38), 9, p. 1 – 8.
5. Gailius T., Malinauskas A., Petkauskas D., Ragauskas L. Darbo su jaunimo grupėmis vadovas. Neformaliojo ugdymo praktika Lietuvoje. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2015 m. spalio 23 d.]. Prieiga per internetą: http://www.jrd.lt/uploads/darbo%20su%20jaunimo%20grupemis%20vadovas_press%20quality.pdf.
6. Fontaine A. International Guide on the Methodology of Street Work Throughout the World, 2008 [žiūrėta 2015 m. spalio 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://travailderue.org/publications/publicaciones-red/>.
7. Irving D., Whitmor S. On the Street. A Practical Guide For New Social Street Workers. Dynamo International – Street Workers Network, 2013 [žiūrėta 2015 m. spalio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.travailderue.org/wp-content/uploads/2014/01/Toolkit-New-street-workers.pdf>.
8. Malinauskas A., Kučikas A. Atviri jaunimo centrai jaunimo poreikiams. Jaunimo reikalų departamentas, 2008 [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 26 d.]. Prieiga per internetą: http://www.jrd.lt/uploads/dokumentai/atviri_jaunimo_centrai.pdf.
9. Laureckis K. Jaunų žmonių, leidžiančių laiką gatvėje, savivoka// bakalauro darbas, 2015.
10. Schellekens J. Street Work and Social Marketing. Lisabona, Briuselis, 2012. Prieiga per internetą: <http://www.travailderue.org/wp-content/uploads/2013/06/English-Portugu%C3%AAs.pdf>.
11. Specht W. Mobile Youth Work in the Global Context, 2010 [žiūrėta 2015 m. spalio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ismo->

online.de/logicio/client/ismo/file/buch/ISMO-
Mobile_Youth_work_in_the_global_context.pdf.

12. Švedaitė – Sakalauskė B., Eidukevičiūtė D. Socialinis darbas su jaunimu gatvėje – pirmoji patirtis Lietuvoje // Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, 2014 [žiūrėta 2015 m. spalio 26 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.zurnalai.vu.lt/socialine-teorija-empirija-politika-ir-raktika/article/view/8371/6239>.